МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 77 (2598) | КIиранди, 24 сентябрь, 1961 шу | Мах 2 кеп.

АРАДУВЛ 1923-ча шера денз

СИХДЕ КХАШКАРА БАЛХАШ

ХIанз республика къахьегамхошта хьалхашка латтача декхарех керттерадар да дика хьийкъа хьажкIаш ца йойташ чуэцар, уж махулла сихагIа паччахьалкхенна дIаялар.

Укх тIеххьарча пхе дийнахьа вай республике хIара дийнахьа хьайоах 800 гектара тIара хьажкIаш. Из хул дIадахача пхе дийнахьа хIара дийнахьа яьхачул 300 гектар дукхагIа.

1961 шера 20 сентябре кхаччалца республика кхашка даь балхаш (гектараш):

Ялатийна чуийца хьажкIаш	12300
Шекара свекла	3216
Гидуаргаш	10394
Коартолаш	466

8 эзар гектара тIа дIайийна хьажкIаш дика хьийкъай Наьсарен районе. Царех ялатийна чуэца еза ялх эзар гектар. Цхьабакъда, хIанз а дIадоладаьдац «Назрановский» совхозе хьажкIаш чуэцилга. ХьажкIаш кхаьча а яьнна уж хьаяха мегаргйолаш дукха участкаш я совхозе. ХьажкIаш кулг-кара чуэцара хIанз а нах оарцагIбахац. Кийчъяьяц хьажкIаш хьайие хьатташ. ХьажкIашта кIал дахка 180 квадратни метр зIараш мара дац ерригача а «Назрановский» совхозе.

Ялатийна 5,7 эзар гектар хьажкIаш чуэца еза МагIалбика района «Ингушский» совхозе, «Кавказ» яхача колхозе. Уж балхаш цига Iалаьмате ледара лел. Къаьстта во латт из гIулакх «Ингушский» совхозе. Масала, совхоза II-ча отделене 15—20 саг мара аравалац. 500—600 саг араваккха йиш я цига. Бакъда, хьажкIаш тIа болх беш царех ахаш а хилац. Кхы дIахо ла мегаргдоацаш ледара латт паччахьалкхенна хьажкIаш дIаялар а. Дукха хьажкIаш латт хьатташка.

Совхоза, отделене кулгалхой, юрта Советий берригача къахьегамхой декхар да организаторски болх лерттIа вIаштIехьбаккхар, берригa нах хьажкIаш чуэца оарцагIбахар, уж махулла сихагIа паччахьалкхенна дIаялар.

ХЬАЖКIАШ ЛЕЛАЕРАШ, ШУН СИЙЛАХЬ ДЕКХАР ДА ХЬАЖКIАШ СИХАГIА ЧУИЙЦА ЯХАР! ПАЧЧАХЬАЛКХЕННА ЯЛАТ ДIАДАЛАРА ПЛАН СИХАГIА КХОАЧАШЪЯР, БЕРРИГА НИЗ, ХЬИНАР—УЖ ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДАРА!

IX НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦИ

ПАРТЕ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара А. С. Трофимова доклад

Отчетни доклад яьча парте обкома хьалхарча секретара нов. Трофимова белгалдаьккхар VIII Нохч-ГIалгIай областной партийни конференци хилча денз вай мехка а доазол дехьа а доккхий хIамаш хинналга.

Коммунистически партега хьалхле а йолаш советски халкъо, КПСС XX-чеи XXI-чеи съездаша хьалхашка оттадаь декхараш кхоачаш а деш, доккхий керда толамаш даьхад социалистически экономикаи культураи массе а даькъе.

Отчета чуйоагIача юкъагIа вай мехко Iалаьмате доккхий толамаш даьхад Iилман-технически прогресса даькъе а. Вай индустре низ а, советски Iилманнеи техниканеи карагIдаьннараш а, дегаш гIоз а даьнна, хIама кхоллара балхаш де къахьегамхошта еррига торонаш луш йолча советски строя вахара низ а — уж дерригаш чулоац советски космонавтий ка яьннача сийлахь-доккхача гIулакхаша.

ХIанз укх сахьате вай партена, дерригача советски халкъа тIалаттар чIоагIа гIоза ха·я. Кастта ший болх дIаболабергба исторически документаш: парте Программеи Устави тIаэцаргдолча КПСС XXII съездо.

Вай парти теоретически а политически а кхаьча яьнналга, марксизм-ленинизм дегIайоалаяра керттера роль шийга йолаш из хилар кхы цIаькха а Iалаьмате боккхача низаца хьахьокх Программа проекто.

Вай ерригача парте коллективни хьаькъало хьакхелла я Программа проект. Из оттаяра къаьстта роль йолаш хиннай парте Центральни Комитет. Уж боккхача лоархIамера документаш оттадеча Iалаьмате дукха къахьийгад КПСС ЦК Хьалхарча секретара новкъоста Никита Сергеевич Хрущева.

Отчета чуйоагIача юкъагIа кхы дIахо а дегIаенай республика экономика а культура а.

Идейни а организационни а чIоагIъенна, Советски Союза Коммунистически парте ленински Центральни Комитета гонахьа айхха кхотаенна накъа ера ший IX конференцена Нохч-ГIалгIай областной партийни организаци.

I. Промышленность, транспорт, гIишлош

ХьалхагIа а хIанз а вай парте эггара дукхагIа йоакхо еш дола гIулакх да промышленность дегIайоалаелга, мехка экономически низа лардий лард ше йола еза-йоккха индустри эггара хьалха а йоалаеш. Цох хьалхле еш, промышленноста, транспорта, гIишлоний болх кIоаргагIа бовза, семилетка чакхйоалача хана арахеца лаьрхIа хиннар миссел промышленни продукци 1964-ча шера арахецаргйолаш, технически прогресса ларда тIа уж дегIайоалаяра тIагIертта къовсам лоаттабе яьннай КПСС обком.

Отчета чуйоагIача юкъагIа валови продукци арахецара, къахьегама овсарле лакхъяра, продукцега дIабода мах чухнахьа баккхара хьакъехьара паччахьалкхен заданеш толамца кхоачашъяьй республика промышленносто. Цу тIа а белгалдаккха деза, планах лаьрхIа хинначул сихагIа дегIаихай вай промышленность. 1961 шу чакхдаллалца дергдар а тIехь дIалаьрхIача, планах 21 процент мара ца лийрхIача метте, семилетка шоллагIчеи кхоалагIчеи шерашка 33 процент дегIайоагIаргья промышленни производство. Кхы а сихагIа дегIаух промышленноста керттера доакъош: мехкдаьтта доаккха, химически, машиностроительни промышленность.

Мелови тIоанашкара кIедж етташ мехкдаьтта даьннад Карабулак - Ачалкхе, Заманкуле, МагIалбика — Махьмад-хитIа, Iаьлий-Юрта, Хаян-Керте, Серноводске. Тиркацарча шаьренашкареи Карабулак-Ачалкхен майдашкареи лохаш я кхы а къаьнагIара юрски мехкдаьтта доалла моттигаш.

Мехкдаьтта доалла йоккхий моттигаш кораярах торо хул коммунизм шерра хьалъеча ерригача юкъагIа а республике мехкдаьтта промышленностьи цунца дувзаденна дола кхы доакъоши толамца дегIаухаргда. ала.

Мехкдаьтта промышленни запасаш тIакхетийтара план 1960-ча шера 182 процент кхоачашъяро бакъду из. Доаккхаш дола мехкдаьтта 44 проценти газ 61 проценти дегIаденад отчета чуйоагIача юкъагIа, тIеххьарча ткъаь пхиъ шера эггара лакхагIа хиннача боарамал тIех а доалаш.

Шоашта карагIдаьнначох пайда а эцаш, семилетка ханал хьалха, 4 шера, кхоачашъе декхар тIаийцад мехкдаьтта доаккхача промышленноста болхлоша. Уж шоай деша дай ба, соахкареи укх шерарча хьалхарча ийс беттеи план кхоачашъярах республике эггара хьалха рапорташ делар цар. Цо торо хилийтар чакхдаккха республике хьачукхухьа мехкдаьтта кIезигде, цунга гIолла шера 6 миллион сомага кхоачаш ахча кходе а.

Мехкдаьтта чакхдоахача промышленносто арахеца продукци 24 процент тIакхийттай, къахьегама овсарле 17,5 процент лакхъеннай, автомобилаша доагаду эггара дикагIа дола бензин — 90 процент, дизельни доагор — 38 процент, гIишлоний битумаш — 35 процент, парафин — 25 процент, цу даькъе хьоаналла метта дIайода продукци кийчъяра эггара дикагIа йола бедал лоархIа кIай парафин 58 процент дукхагIа арахийцад.

Республика промышленносто арахецача продукцена юкъе тIехь - тIехьа лакхлу химически промышленноста продукце удельни дозал. Арахецаш дола фенол 74 процент, ацетон 58 процент, этилови спирт 42 процент тIакхийттад укх шин шера.

Кхы дIахо а дегIаденад машинаш хьаелга. Ткъаь шиъ тайпара керда машинаш хьае Iомаеннай республика машинаш хьаю предприятеш, цар дукхагIа арахец машинаш, механизмаш, мехкдаьтта аппаратура, тракторий прицепаш, иштта кхыйола хIамаш.

Доккхий балха толамаш даьхад энергетикаша, моттигерча, яйгача, кхачан, дахчан хIамаш еча промышленноста предприятей коллективаша. Укх дIаяхача юкъагIа дукхагIа хьаяьй мебель — 57 процент, кIада хIамаш — 13 процент, консерваш 9 процент, шурий продукци — 36 процент.

Дика балхаш даьд машиннаькъахоша автомобильни транспортеи тIо-наькъийи болхлоша.

Шерра дIадоладеннад республике гIишлош хьалъяра гIулакх. Промышленни, наха чуIе, культурно - бытовой гIишлош хьалъяра хьожадаь ахча 24 процент тIакхийттад. ГIишлоний индустре база шерлуш йоагIа. Аьшкабетон хьаелга 2-зза совгIа, йиъсаьна кирпишк хьаелга — 1,5-зза, тIаюлла кирпишк хьаелга — 78 процент алсамдаьннад.

ТIакхийттача ерригача продукцех ах гаргга керда объекташ болх бе йолаялийтарах тIакхийттай. 1960-ча шера хьалъяь а яьккха болх бе йолаялийтай химически завода феноли ацетони арахеца шоллагIа очередь, аьшкабетона хIамаш ю завод, Новогрозненски ТЭЦ турбогенератор, крекинг завода Г-18 яха установка, газопровод Карабулак-Грозный, оалхазараш кхоаба комбинат. Укх шера нефтемаслозаводе хьалъяь йоалаш я парафинови цех, Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе — бензин-растворитель цIенъеш йола установка.

Керда промышленни районаш хьахулаш латт республике: Шаьла, Наьсаре, Гудермесе. Шаьла районе хьалъю цемент ю, шекар ду заводаш, кхачан продукташ кийчъяра эша машинаш ю завод, Наьсаре хьалъю электрифицированни инструментий завод, барзкъаши кхаькхий кетараши ю фабрикаш, Гудермесе хьалъю медицински инструменташ ю завод, маькх ю завод, Старопромысловски районе хьалъю электроизмерительни прибораш ю завод.

Цу тайппара, мехкдаьтта республика хинна ца Iеш, доккхача химеи дукха машинаш хьаяреи республика а хулаш латт Нохч-ГIалгIайченах.

Промышленноста ше деча кулгалца парте обкомо хьалха а хIанз а эггара дукхагIа терко яьй технически прогресс бахьанце лелабеча къовсама, балхашта автоматизации механизации яра, Iилманнеи техниканеи гучаяьнна говзалаш юкъейоалаяра. Из-м ишта хила а доагIар, хIана аьлча, технически прогресс сихъелга ба коммунизма материально - технически база хьалъяра хьакъехьа парте хьалхашка оттадаь Iалаьмате доккхий декхараш тешшаме кхоачашдергдола никъ.

Хий, фо, газ чуахийтарца тIоанаш тIара искусственни давлени хьаллоаттаелга шерра юкъекхувл промыслашка. Скважинаш реагентащца кийчъелга, тIоанаш гидравлически лелхийтилга, скважинашта цемент хьоахилга санна долча прогрессивни гIулакхех мехкдаьтта дукхагIа даккхара пайда ийбу эксплуатационникаша. Уж гIулакхаш бахьан долаш хIара шерра-шера бIаьш эзараш тоннаш дукхагIа доаккх мехкдаьтта.

Республикера кIоаргга насосаш йола еррига скважинаш телеуправленега яьхай. Из бахьан долаш 150 эзар сом ахча кходаьд, скважинашка хьожилга аттагIа хиннад, эксплуатационникий къахьегама культура лакхъеннай. «Старогрознефта» промыслашка комплексни автоматизаци еш латт.

Бурув тохара дукххача балхашта механизаци яьй. Боккха пайда боалаш да грозненски инженераша коммунисташа нн. Куксовеи Озоренкои конструкцех тоадаь бурош. Прогрессивни, зIамига-габаритни бурув деттилга а леладаьд.

Керда технологически балха хьисапаш юкъекхухь мехкдаьтта чакхдоахача промышленносте. Мехкдаьтта чакхдаьккхачул тIехьагIа юхеюсаш йолча хIамашта контактни коксовани еш йола установка болх бе йолаеннай крекинг-заводе. Лакабасара промышленностана эша бензин - растворитель кислота доацаш цIендергдола установка болх бе йолаялийта кийчъеш ба мехкдаьтта чакхдоахача заводе. Керда технологи юкъейоалаярах хIара шерра-шера 7 эзар тонн совгIа серни кислота кходе а, хьалхагIа мистача гудронаца дIакхувсаш хиннача углеводородий кхы тIа а 2 эзар тонн яккха а торо хургья.

Аппараташ эргаяхарца а, мамогга кIезигагIа рузкъа а доадеш, технологически процессаш тоаярца а заводий низ совбаккхар санна йолча торонех дика ка а йоалаш пайда ийцаб мехкдаьтта чакхдоахачеи химически промышленносте. Масала, термически крекинга ши установка эргаяьккха тоаяьй крекинг-заводе, цо торо хилийтар шера 8 миллион сома продукци дукхагIа арахеца а 1 миллион сом гаргга ахча кходе а.

Технически прогресс бахьанце машинаш еча предприятешка а лоаттабу къовсам. Лоалаеча моделашца аьшка оатхалаш прогрессивни хьисапах хьаяь баларах 100 тонн совгIа металл кходе йиш хилар, масала, «Красный молот» яхача заводага.

Технически прогресс бахьанце лоаттабеча къовсама боккха лоархIам болаш ба изобретателаши, рационализатораши, производства новатораши.

Рационализаторски болам хадданза дегIаух вайцига. Укх тIеххьарча цхьан шераи ах шераи 26 эзар предложени еннай рационализатораша, царех шера 7 миллион сом совгIа пайда мехка луш йола 18 эзар предложени балха юкъе а йоалаяьй.

Рационализаторски фонд хьае а ворхI шера чухь 25 миллион сом ахча кходе а аьнна тIаийца социалистически декхараш толамца кхоачашдеш да. Республика дикагIа болча рационализаторех ба Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода энергоучастка инженер нов. Гарушев, Грозненски химически завода цеха начальника заместитель нов. Райчук, цу завода воккхагIа вола мастер нов. Шелякин, производственно-товарни контора сварщик нов. Ткаченко, № 2 йолча кирпишкий завода слесараш нн. Ефремови Хлыстови, иштта кхы дукха бараш а.

Промышленность дегIайоалаяра даькъе уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад партийни комитеташеи юххьанцарча парторганизацешеи политически организаторскии болх тоабарах, предприятей балха доал дикагIа дарах, семилетка ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь яржар бахьан долаш.

Парте XXII-ча съезда сийна йола яхь вай республике эггара хьалха дIайолайир старопромысловски мехкдаьттахоша. Мехкдаьттеи гази яккхара а бурув тохара а итт бетта план съезд хьаеллача денга кхоачашъе къовсам лоаттабеш ба уж хIанз.

Съезда хьалхара социалистически яхь чIоагIа яьржай. Хьалхарча юхьиге латтараш коммунисташ а болаш, яьржача яхье доккхий толамаш даьхача итташ, бIаьш болча наьха цIераш яха йиш я.

Мастераш Печенови Тонкогубови керте латтача Карабулакски бурув тохара конторерча бурув деттарий бригадаша шера план кхоачашъяьй. Къона коммунист нов. Куксов керте латтача цу контора ерригача коллектива а дика ка йоал план кхоачашъяра, бурув деттараршта юкъе хьалхара моттиг цу коллективага я. Семилетка диълагIча шера чотах болх беш я «Старогрознефта» НПУ мастера коммуниста нов. Свинцова бригада.

«Старогрознефта» скважинашта капитальни ремонт еча цеха болхлоша ханал хьалха, август беттехьа а, кхоачашйир ийс бетта план. ХIаьта цу цеха толашагIа йолча, мастераш нн. Маргосови Кабаненкои керте латтача, коммунистически къахьегама бригадаша шера программаш кхоачашъяьй, диззаь кхоачашдаьд XXII съезда сийна тIаийца социалистически декхараш.

Яхье хьалхарча мугIаращца ба мехкдаьттеи гази яккхара ийс бетта план ханал хьалха кхоачашъяь «Малгобекнефта» эксплуатационникаш а. Укхаза къаьстта дика толамаш даьхад вай республике коммунистически къахьегама коллектив яха сий дола цIи эггара хьалха шийха тиллийта йолча, коммунистка нов. Паук керте латтача хьалхарча промысла барт-тайначa коллективо.

Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводерча коммунист Руденко керте латтача коммунистически къахьегама установка коллективана карагIдаьннад аппаратурагеи механизмашкеи шин шерал а дукхагIча хана сацданза болх байта, нормах лаьрхIачул пхезза дукхагIа хул из. Ремонт йоацаш установкага болх байташ йола ха йIаьхъяра чотах 50 эзар сом гаргга ахча а кходаьд, итташ эзараш тоннаш дукхагIа мехкдаьтта продукташ а яьхай.

Башха дика новатораш геттара дукха ба машиностроителашта юкъе а. ХIанззехьа а 1966-ча шера чотах болх беш ба «Красный молот» яхача заводера токарь нов. Двойников, шлифовальщик нов. Васильев, слесараш-инструментальщикаш нн. Раков, Хирнов. Балха нормаш дукха а тIехкхоачашъю сварщика Мусхаджиева, слесараша Удалова, Симагинас, обрубщика Садулаева, иштта кхы дукханеша а.

Цу карагIдувлача толамаша, кастта хургйолча парте съезда къахьегамхоша кийчдеча къахьегама совгIаташа хьахьокх советски наха Коммунистически парти боарам боацца дукха езаш хилар.

Отчета чуйоагIача юкъагIа баьча балха итогий тохкам а беш, вай уйла тIаяхийта еза промышленноста, транспорта, гIишлой балхацарча доккхийча кхоачамбоацараршта.

Цу кхоачамбоацарех эггара хьалхардар да цхьаццайолча предприятеша шоай планаш шерра-шера кхоачашъеш ца хилар. Иштта, укх шера юххьанца дenз производственни заданеш кхоачаш ца еш 34 предприяти я, дIабахача 8 бетта 2,4 миллион сома продукци йисай цар дIа ца луш. ТIехьаюсарашца я XVI партсъезда цIерах йола кирпишкий завод, гIишлоний материалий Управлене производственни предприятей контора, Шаьлара аьшкабетона хIамаш ю завод, ГАРО завод.

Совнархоза кхачан промышленноста 5 предприяти йисай 8 бетта план кхоачаш ца еш. Дика йоаца продукци арахец мясокомбинато, кондитерскии макароннии фабрикаша. Дукха а доккхий кхоачамбоацараш хиннад республика Министрий Совета чуйоагIача промышленноста балхаца.

Моттигерча промышленноста Министерстве 30 процент гаргга предприятеш йисай 8 бетта план кхоачаш ца еш. Министерства кулгалхоша нн. Висаитовеи Глуховскеи кулгал во даьд промышленностана, предприятеш тIехьайисара бахьанаш тахкац, йиъсаьна а тIаюлла а кирпишк елга вIаштIехьдаккхара эшшаш дола новкъостал дац юртий районашта.

Ейгача промышленностеи кхачан товарийи предприятеша терко яц наха малагIа товараш эш, арахецача продукце тайпаш кIезига да, из продукци во йолаш а кIезига нийслац, цу деша бехктокхаме ба новкъостий Галковаи Асхабови.

Хьуна боахамеи хьу лораяреи Управлене (начальник нов. Долгов) предприятеша болх дика бац. ВIаштта массехк шера паччахьалкхен планаш кхоачашъяьяц хьуна боахамаша.

Мухьаш дIа-хьа кхахьара план кхоачашъяьяц республикански автотранспорто (управляющи нов. Жлобинский). Боарамал кIезигагIа мухьаш дIакхихьад грузовой машинаша.

Мухьаш доттареи доассадареи балхаш, къаьстта а буси кIиранденошкеи дика лелац машиннаькъа транспорте, из бахьан долаш цу балхий план кхоачашъяьяц машиннаькъа Грозненски отделене.

Дукха промышленни предприятеш я къахьегама овсарле дегIайоалаяреи продукцега дIабода мах чухнахьа баккхареи заданеш кхоачаш ца еш, оттаьяча ассортиментах доаггIаш дола товараш ара ца хецаш.

КIеззига мара е вIалла механизаци ца еш участкаш я мехкдаьтта чакхдоахача заводашка. Автоматизаци янза да мехкдаьтта продукташ йистареи дIачухьачу йоттареи балхаш. Дерригаш а хIана дац аьнна, кара деш да бедалаи кийчача продукценеи лабораторни тIахьожам бара балхаш.

Белгалдаккха доагIа, институташка кийчъяь керда техникеи технологии сихагIа балха юкъейоалаяра ГрозНИИ (нов. Дорогочинский), «Гипрогрознефта» (нов. Доронин) кулгалхоша мел эшар деш ца хилар, хIаьта цкъаза, Г-18 яхача установке хиннача тайпара, бокъонца кийчъяь яланза йола схемаши конструкцеши могаеш хилар.

ХIаманна кхомбара, бедал а материалаш а кIезигагIа йоаяра тIехьа кхоачам боллаш къовсам лоаттабац предприятешка.

Планах лаьрхIачул дукхагIа да хIанз а мехкдаьтта чакхдоахача заводашка технологически довш дола мехкдаьттеи мехкдаьтта продукташи. Из бахьан долаш доккха зе хул паччахьалкхенна, Iалаьмате доккха зулам доал къахьегамхой унахцIенонна, хIана аьлча, феца дIаийнача мехкдаьтта продукташа чIоаггIа бIехду Грознера фо.

Къаьстта воча хьал тIа да бурув тохара гIулакх. Октябрьскии Гудермесскии майдашка мелови тIоанашкарча мехкдаьтта лоархIамбар санна дола доккхий геологически декхараш хIанз а къоастаданза да керда гучаяьнна мелови мехкдаьтта доалла перспективни моттигаш караерзаелга а, хIаьта иштта къаьнагIарча — юрски отложенешта тохкам белга а тIехьадувл.

Отчета чуйоагIача юкъагIа бурув тохараша тоханза диса бурув 42 эзар метр хинна Iац, цу даькъе 30 эзар метр совгIа тохкам беш тохар а долаш.

Алхха материально-техническии Iалашо кхоачам боацаш хиларцеи скважинаш кIоаргагIа хулга совдаларах уж балхаш чоалхане дерзарцеи дашха йиш яц бурув тохара предприятеш селла чIоагIа тIехьаюсаш хилар. Шоаш цу хьал тIа йоллашехь а шоашта хьалхашка оттадаь декхараш толамца кхоачашде вIаштIехьа ма даьннадий Карабулакскии Старопромысловскии бурув тохара конторай — цар тIеххкхоачашду паччахьалкхен планаш а тIаийца социалистически декхараш а.

Мехкдаьтта даккхареи газовии промышленноста управлене кулгалхоша — цун начальника нов. Качлишвилеи бурув тохара даькъе начальника заместитель волча нов. Назаровеи могийт даиман план кхоачаш ца яр, боахама гIулакх тесса леладар, къахьегама а технологически а дисциплина лоха хилар. Цу гIулакхашца вIалла тоам лелабе йиш яц. Дицдалийта йиш яц, бурув тохар — мехкдаьтта промышленноста кхоане йолга, мехка халкъа боахаме а цун доагора балансе а мехкдаьтта лоархIам денгара денга совбалга.

Иштта ира латт капитальни гIишлош хьалъяра дош а. Эггара тIехьадусача доакъошха да вайцига гIишлош хьалъелга. ВIаштта дуккха шераш да капитальни гIишлош хьалъяра планаш кхоачаш ца ю, лоархIамера объекташ болх бе йолаялийтара ханаш тIехьаювл. Алхха соахкеи укх шера хьалхарча 8 беттаи строительно-монтажни балхашка дIа ца дохийташ диса ахча 7,8 миллион сом да.

Культурно-бытовой гIишлоши наха чуIе цIеноши хьалдара балхаш а дика лелац. Отчета чуйоагIача юкъагIа республикерча къахьегамхошка дIа ца кхоачаш дисад 64 эзар квадратни метр хиллал дола чуIе цIенош. Дешара гIулакха, унахцIено лораяра, культурана эша гIишлош хьалъяра планаш а кхоачашъеш яц.

Фу бахьанце дусал-теш из гIулакх селла юкъагIа? Эггара хьалхара бахьан да йоккхийча панелех цIенош хьалделга хIанзалца хьа а вай республике вIаштIехьдаьккха ца хилар, чIоаггIа тIехьадус гIовнаш дотта аьшкабетон хьаелга, гIишлош хьалъяра индустриальни методаш юкъекхувлилга мела леладу. ГIишлош хьалъеча кустарщина лелаю, лаьттанцара дукха балхаш кара ду, цемент тIайоттареи Iояккхареи балхашта 52 проценти бетон дIа-хьа яхьара, Iойиллара, тоIаяра балхашта 49 проценти мара механизаци яьяц.

Вайцига балхаш во ду материально-технически Iалашо еча организацеша. Цар сихха даь даккхац шоай де дезар, ханнахьа материалаш дIа ца кхоачийташ ют хьалъеш латта гIишлош. Цунца цхьана гIишлошъераша шоаш а кхомбоацаш йоаю йолаш йола материалаш. Рузкъан кхом ца барах а, аьшкабетон кийчъяра технологи во вIаштIехъяккхарах а производственни предприятей конторои аьшкабетона конструкцеш еча Шаьларча заводои алхха ах шера боарамал совгIа 505 тонн цемент йоаяьй. Аьшкабетона Iоакъаш эшшача боарамах ца яр бахьан долаш зехьа дукха цемент йоаяьй «Чечингстрой» тресто а. Кирпишкаш дIа-хьа самосвалашца кхухь, цудухьа 20—25 процент кирпишкаш йох. Алхха кхаь бетта 179 эзар кирпишк йохаяьй СМУ-3. ГIишлош хьалъеча дуккхача моттигашка, оза а ца озаш, «тIахьежжа» дIател гIишлоний материалаш, цудухьа уж лочкъае торо хул.

ГIишлош яра чIоагIа Iаткъаш гIулакх да планаш дика ца увттаяр. Болх бе йолалураш хьалха а ца йоахаш, дуккхача объекташта дIадекъ совнархозои республика Министрий Советои хьахеца ахчаш. Иштта, проект а смета а йоацаш 24 объект я 1961-ча шера совнархозо титульни спискана юкъе яхийта, хьалхxе а хьалъе йола а яь, йистеяхара ахча а ца тоъаш 28 гIишло йоллашехь а да из.

ХIанз а дIаьнначаяц ца даь балхаш даьд яхаш дIаяздеш йола паччахьалкхенна духьалара практика. Алхха совнархозе гIолла ах шера ишта совленна дIаяздаь балхаш 242 эзар сомага дIакхаьчад, хIаьта а чIоагIа дисциплина оттаяьяц цу гIулакха.

ГIишлошъяра кулгал эсала дарах хьалхагIа хиннача конференце чIоаггIа критика яьяр совнархоза председатела заместитела нов. Павлова. Цхьабакъда, хьагучох, цу критиках эца боаггIача тайпара хьехам ийцабац Павлова.

ХIанз областной партийни организацена хьалхашка латта керттера декхар да КПСС XXII съезда сийна тIаийца социалистически декхараш кхоачашдара, семилетка кхоалагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIабоахилга.

Совнархоза строительно-монтажни управленей, «Чечингстройи» «Сельстройи» трестай коллективаш декхарийла я йолаяла еза производственни объекташ йисте а яьха йолайолийтилга, наха чуIе цIенош, школаш, интернаташ, медицински культурно-сердалони учрежденеш хьалъяь йоахилга Iалашде а хьалдеш дола гIирсаш дикагIа де а.

Республика мехкдаьттахой декхарийла ба скважинашта бурув тохилга сихxеи мамогга кIезигагIа рузкъа доадеши леладе, мехкдаьтта доалла керда моттигаш караерзае, мехкдаьттеи гази йоаккхилга хадданза алсамдаха.

Укх гарггарча хана бедал чакхйоаккхилга 1,5—2-зза, къаьстта а вторични процессай чотах, алсамдаккха а мехкдаьтта продукташ дикагIа хилийта а декхарийла ба мехкдаьтта чакхдоаха къахьегамхой.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

ПАРТЕ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА

(ДIахододар. Долалур 1-ча оагIа тIа).

КПСС обкома, Министрий Совета, совнархоза, промышленноста, транспорта, гIишлоний предприятешкарчеи организацешкарчеи партийни организацеша, боахама болхлоша керттера уйла тIаяхийта еза производства йолаш йолча чурча торонех пайда эцара, материальни а къахьегама а ресурсий кхомбара, хьаеш йола продукци дикагIа хилийтара, цунга дIабода мах чухнахьа баккхара лоаттабеча къовсама, сихха чIоагIбе беза технически прогресс бахьанце, къахьегама овсарле лакхъяр духьа лоаттабу къовсам.

II. Юрта боахам

Программа проекта тIа йоах: «Низ болча промышленноста нийсса, тоалуш, масса оагIорахьара дегIабена, чIоаггIа пайда боалаш бола юрта боахам хьабар — коммунизм хьалъяра хиланза дардгоаца гIулакх».

Вай республике 69 колхози 37 совхози я, цу даькъе 12 совхоз халкъа боахама совета а йолаш.

Юрта боахама продукташ яхара гIулакха доккха дакъа лоац совхозаша, масала: шурийна — 56 процент, дулха — 50, фуашта — 56, ялатийна — 54, баьца дааршта — 63 процент.

Отчет луча юкъагIа шоай экономически хьокхамаш кIезигдукха тоадаьд совхозаша.

1958 шера хIара центнер ялат даккхарга баха мах 47 сом бар, 1960 шера — 30 сом, шурий центнер яккхарга 1959 шера 138 соми 1960 шера 136 соми.

Отчет луча юкъагIа колхозашкара къахьегам дика вIаштIехьа а баьккхаб, колхозий къахьегама хьинар лакх а деннад. 1961 шера 1-гIа январь тIакхоачача хана болх буларгбола ха йолаш 51,2 эзар колхозхо вар колхозашка, царех колхозашка балхаца дакъа лоацаш вар 47,9 саг е 97 процент нах. Юкъера лаьрхIача болх буларгболча хIара колхозхочо 254 къахьегама ди даьккхар.

1960 шера дукхагIа хиннай колхозий ахчан доходаш, екъаш йоаца фондаш 12 процент дукхагIа хиннай, цу ханна хиннад вIаштIехьдоаца гIулакх — административно - боахама гIулакхашка дIадахийта ахча 4,9 млн. сомагара 7,4 млн. сомага кхоачаш дукхагIа хиннад.

Республика юрта боахама къахьегамхоша боккха болх баьб лаьтта леладара культура айеш, лаьттанцара йоала продукташ алсамйоахаш. Из бахьан долаш 1960 шера колхозашеи совхозашеи аргIера чудена деррига ялат 1959 шерарчул 1,8-зза дукхагIа хилар, баьца дааршаш — 1,2-зза, даьтта доаккха ги — 1,5-зза, комсаши сомаши — 1,4-зза.

Ялат дукхагIа даккхара даькъе керттера уйла тIаяхийтай хьажкIашта. КIезига пайда луш йола культураш кIезигъяра чотах сов а даькkха, хIанз дерригача дIадувча лаьттаех 26 процент дIалоац хьажкIаша. Уж дIаювш дола лаьтташ шердарца цхьана цар хьувкъам а лакхагIа хул. 1960 шера 1959 шерарчул 10 процент дукхагIа яьхай хьажкIаш хIара гектара тIара, хIаьта деррига даькkха ялат 4 млн. пунтагара 7,5 млн. пунтага кхоачаш дукхагIа хиннад. Урус-Мартана района совхозаша шоаш хьажкIаш дIайийнача дерригача лаьттан хIара гектара тIара 32,1 центнер йоаккхаш дика кхаьчача фуалъяьхача хьажкIий яьккхай, «Грозненский шурий» совхозо — 33,3 центнер, «Ассиновский» совхозо — 43 центнер. ХьажкIаш лелаеча дуккхача звеноша хIара гектара тIара 50 центнер а кхы дукхагIа а яьхай, хIаьта хьажкIаш кхее говза болча Зармаев IабдулСаIида, Музыкаева Маликас, Кусиева Зайдата дика кхаьча фуалъяьха хьажкIаш 1960 шера 100 центнерал дукхагIа яьхар хIара гектара тIара.

Цхьабакъда, 1960 шера яьхараш вайна кхоачам бергболаш яцар. Областной партийни организаце, карагIдаьннача хIамаех пайда а эцаш, шерра социалистически яхь йоаржаяйтар 1961 шера хьажкIий а кхыча юртбоахама культурай а хьувкъамаш дукхагIа лакхдар духьа. Укх шера хьажкIаш дIаера план 106 процент кхоачашъяьй, 60 эзар гектара тIа дIайийна хьажкIаш квадратногнездовой хьисапе, дикагIа долча лаьтташка, толашагIа дола фу тоссаш йийнай. Хьалхарча поколене гибридай фуца дIайийнай 33 эзар гектар, 15 эзар гектара тIа йийна хьажкIаш хиш дехкача лаьтташка йийнай. Шу долалуча юххье вIашагIъеллар 1177 хьажкIаш кхею звено, царех 53 механизированни звено, хIара звено 200 гектар совгIа долча лаьттан хIара гектара тIара 60 центнерал лохехьа йоацаш фуалъяьха хьажкIаш яха лаьцача Ерригроссийски яхьа юкъеяхай.

Укх шера дуккха а дикагIа пайда ийцар моттигерча удобренеех, гIойле йолча тайпара дийхкар хий, дукхагIа йолча колхозашкеи совхозашкеи ханнахьа а дика а гIулакх даьялар дIайийна хIамаш.

Вайна дикахетар ду Урус-Мартана районерча Кагерманов Оалхазара, Ачхой-Мартана районерча вежарий — Чагаев-гIар бригадаша а хьажкIаш геттара дика кхеяьча дуккхача кхыча новкъосташа а доахача толамаша.

ХьалххагIе а даьча лоархIамаша яхачох 12 миллион пунт гаргга фуалъяьха хьажкIаш яла еза укх шера.

Укх шера паччахьалкхенга 5 миллион пунт хьажкIаш а йолаш, 9 миллион пунт ялат дохка йиш я республикага.

Ялат кийчдара хьалхара этап — ка бола ялаташ — кIаи мукхи дIадалар — дика чакхъяьккхай вайцига. Ханал хьалха, 25-ча июле, кхоачашъяьй план, дIаеннай 4,2 миллион пунт, дIаоттаяьй фуна, страховой, общественни, фуа, кхыйола фондаш.

Ка бола ялаташ болх дикагIа вIаштIехьбаьккха чуийцар, ялат кийчдара тIаийца шоай социалистически декхараш тIеххкхоачашдаьд Надтеречни района совхозаша (КПСС райкома секретарь нов. Коновалов П. Л., райисполкома председатель нов. Магомаев А. М., совхозий директораш новкъостий Ветошкини Шкарапутеи). Эггара толашагIа долча ялата миллион пунт совгIа дIаеннай районо паччахьалкхенна, план 131 процент кхоачаш а еш. Шин плана боарам хиллал ялат паччахьалкхенна дIаденнад Урус-Мартана районерча къахьегамхоша (КПСС райкома секретарь нов. Русин В. Ф., райисполкома председатель нов. Яндарбиев А. У.). Ялаташ чуэцара а кийчдара а дика ка яьннай план 117 процент кхоачашъяьча Грозненски района къахьегамхой (КПСС райкома секретарь нов. Дудник З. С., райисполкома председатель нов. Коробова Н. С.). Ка бола ялаташ кийчдара шоаш тIаийца декхараш ханал хьалха кхоачашдаьд Грозненски, Ачхой-Мартана, Наьсарен районаша.

ШоллагIа этап — ялатийна лаьрхIа хьажкIаш дIаялар — эсалагIа лел вайцига, чуэца ха тулийт, дукха йоаю. Деррига низаш оарцагIдаха деза укх гарггарча 7—10 дийнахьа хьажкIаш чуийца а яьха, уж паччахьалкхенна дIаялара декхараш кхоачашдара.

Хьайбашта фуъи доакъараши дукхагIа дахар духьа доакъарийна лаьрхIа шозлагIа дIаювш йола хIамаш соахкарчул шозза дукхагIа йийнай укх шера республике, уж я 39,1 эзар гектара тIа, царех хьажкIаш 31,2 эзар гектара тIа. Из болх чакхбаккха аьттув дикагIа баьннаб Сунженски, Грозненски, Курчалой, Гудермеса районашка.

Дикка шерденнад укх шера шекара свеклаш дIайийна лаьтташ, 7,5 эзар гектарал дукхагIа да уж, цул совгIа, доакъарийна лаьрхIа а дIайийнай свеклаш. Из культура дикагIа хьувкъара де мел деза балхаш чакх а даьха, дуккхача совхозашеи колхозашеи дика кхеьй уж укх шера. Къаьстта дика толамаш даьхад «Красноармейский», «Джалка», «Дружба» яхача совхозаша.

Нов. Русина дийцар хIара гектара тIара 500 центнер шекара свеклаш яьхача Астемирова IайнаIий, 572 центнер яьккхача Абдулхаджиева Келимата звеноша даьха доккхий толамаш.

Сихха шерлуш да комсий бешамаш тIайола лаьтташ. Укх тIеххьарча шин шера 3,7 эзар гектар совгIа шерденнад уж. Цу юкъагIа керда йиллай комсаш лелаю 4 совхоз.

1959 шерарчул 16 процент дукхагIа доах баьца дааршаш, сомаш — 2,7-зза.

Цхьабакъда, нагахьа санна лаьттанцарча боахаме вай цхьадола толамаш даьхадале а, юкъарча хьайбай боахам дегIабоалабара геттара шортига долх вай. Колхозашкеи совхозашкеи кIезига деб доахани оалхазараши. Дуккхача хьокхамашта вай тIехьадисад ворхI шера планах а тIаийцача социалистически декхарех а лаьрхIачул. Ишта хьал да хьайбай продукташ дукхагIа яхара а.

Из бахьан долаш укх шера хьалха дIабахача ялх бетта хьайбай продукташ кийчъяра йола планаши социалистически декхараши кхоачашданзар республико. Дулх кийчдара план 97 процент кхоачашйир, шура —91 процент, фуаш — 75 процент. Паччахьалкхенга тха дохкара план мара кхоачашъяьяц 106 процент.

Хьайбай боахам тIехьабиса хилара керттера бахьан да дуккхача районашка, колхозашка, совхозашка тIаийца декхараш кхоачашдара тIехьа бокъонца къовсам болабаь ца хилар, йолаш йолча торонехи кхоачамехи пайда во эцар, лерттIа кулгал ца дар. Геттара во лел хьайбай помещенеш хьалъелга, цу лоархIамерча балха терко яц совхозий директораша, колхозий председателаша, районни организацеша.

Кулгалдарга хьежжа, балха хьокхамаш а тайп-тайпара да доалахарча, хьалаш цхьатарра долча боахамашка. Масала, хьожаргда вай вIаши лоаллаха уллача Сунженскии Наьсарени шин районага. Укх шера, хьалха дIабахача ялх бетта. Сунженски района колхозашка, соахка цу ханаца нийсдича дулх 51 процент дукхагIа даьккхад, шура — 21, тха — 17 процент, хIаьта Наьсарен района совхозашка дукхагIа даькkхара меттел кIезигагIа даьккхад дулх — 52 процент, шура — 3, тха — 18 процент.

Массе тайпа доахан дикка дебадаьд Сунженски районе, хIаьта Наьсарен районе доахани жаи кIезигдаьд.

Ах шера декхар Сунженски районо кхоачашдаьд дулх кийчдара — 105 процент, шура — 103, тха — 106 процент. Наьсарен районо ший декхар кхоачашдаьдац дулх дохкара — 41 процент, шура йохкара — 77 процент, тха дохкара — 77 процент мара.

Уж дерригаш а цаховш хинна хIамаш дац. Наьсарен районе кIезига терко ю хьайбаш леладара. Болх тесса бита лелабар бахьан долаш хьалхарча ах шера района совхозашка кIезига хиннад Iаьсийи хурскаши, массанахьарчул дукхагIа дойтад доахани жаи.

Района совхозашка хьайбай продукташ кийчъяра план кхоачашъянза йоллашехьа а, дукха тIерайоах уж. Масала, «Назрановский» яхача совхозе ах шера йола дулх кийчдара план 44 процент мара кхоачашъяь йоаццашехьа а, боахама чухь эшача гIулакхашка дIаяхийтай еррига шоаш хьаяьккхачох 33 процент йола шура.

Кхоачашде деза социалистически декхараш а паччахьалкхен планаш а кхоачашъяра гIулакх бехктокхаме ца лархIарца кхы дIахо машар хила йиш яц.

КПСС Наьсарен райкома секретарь нов. Хаматханов керда болхло ва. Цхьабакъда, цига я КПСС райкома бюро, совхозий директораш бола новкъостий Воробьеви Хаматханови, парторганизацей секретараш новкъостий Албогачиеви Кулбужеви, уж декхарийла ба хьайбай боахамерча гIулакхашта хьалхара жоп дала.

Масала, хьожаргда вай цхьаькханега. Цхьан районе я «Гудермесский» яхеи (директор нов. Белашов, парторганизаце секретарь нов. Петров) «Дружба» яхеи (хьалхагIа хинна директор нов. Куприенко, парторганизаце секретарь нов. Голубев) совхозаш, цар лаьтташ вIашагIа а доахкаш да, дикалга диллача совхозий детта доахан цхьатарра да.

«Гудермесский» яхача совхозо юкъера лаьрхIача хьалхарча ах шера хIара Iаттагара 1043 кгр. е соахка цу хана яьккхачул 291 кгр. дукхагIа шура яьккхай, 63 процент лакхъеннай шурий производство, ах шера йола шура кийчъяра план 123 процент кхоачашъяьй. «Дружба» яхача совхозо юкъера лаьрхIача хIара Iаттагара 849 кгр. е соахка цу хана яьккхачул 92 кгр. кIезигагIа яьккхай шура, шура кийчъяра план 92 процент кхоачашъяьй.

Хьалхара совхоз шура яккхараи кийчъяраи республикерча совхозашта юкъе хьалха латт, шоллагIъяр эггара тIехьайисачарех я.

ХIанз тIалатта декхар да, укх гарггача хана чухь уж вIаштIехьдоаца гIулакхаш хоададаь дIадоахилга. КПСС райкомаша, юрташкарча юххьанцарча партийни организацеша, республикански юртбоахама органаша, новкъосташа Дорохова, Слюсарева, Самарске, Брыксина, КПСС обкома юртбоахама отдело (нов. Юрченкос) цхьайола колхозаши совхозаши тIехьаюсаш дола бахьанаш дикка къоастаде а хьалха латтаращца уж нийслургIйолаш царна новкъостал де а деза.

Хьалха латтача колхозийи совхозийи а юрта боахаме хьалха латтача болхлой а балха хьокхамаша йоах, вай доккхий кхоачамаш да, хьайбай продукташ, къаьстта а шура, яхараи кийчъяраи тIехьайисачара лоацчача хана хьалхаяла а ворхI шера план ханал хьалха кхоачашъелга Iалашде а торонаш я республика.

Доярка Арсемикова, свинарка Наумова, птичница Олюнина, жа Iуй Плотникови Эсмухамбетови санна болча гIорбаьннача «маякашта» нийсса хьахул керда бараш. Сунженски района XIX-ча партсъезда цIерахча колхоза доярка Плиева Екатеринас 8 бетта юкъера лаьрхIача хIара Iаттагара 2670 кгр. шура яьккхай, Горячеисточненски совхоза свинарка Закировас 8 бетта хьалкхеяьй 1355 хьакха, Ермоловски совхоза птичницас М. Лазаревас бархI бетта хIара яхкача котама тIехьара 147 фуъ гулдаьд, иштта кхы дуккхабараш а.

Хьайбай продукташ совъяхара йоакхо еча хана тIагIертта къовсам лоаттабе беза доахани оалхазараши дебадар духьа.

Цу гIулакха доккха зе да доахан Iахара дусаш хилар. 1-гIа сентябрь тIакхоачача хана хIара 100 Iаттаи шинараи тIехьа 54 Iасилг мара хьалкхедаьдац республика колхозашкеи совхозашкеи, хIаьта Первомайски района колхозашка — 36. Доккхий кхоачамбоацараш да вай племенной балхаца, кIезига ю хьайбашта искусственни осеменени.

Детта доахан кхоачамболлаш ца кхабар бахьан долаш дукха шура хьа ца йоаккхаш ют колхозашеи совхозашеи. Цунна тешал ду укх факташа. «Горец» яхача совхоза йиьлагIча отделене деттача доаханна хьажкIаш ехка йолаяьча а уж мошача доакъарца дикагIа кхаба даьхача а хана денз 1800 килограммагара 2080 килограммага кхоачаш шура тIатехар фермерча хIара Iатто.

Шурий хьоанал лакхъяра болх чIоагIбе беза. Из а, дуккхача боахамашка хамбеш беце а, цу тайппара боккха кхоачам ба шурий продукташ дукхагIа кийчъяра гIулакха.

Ала деза, дулх кийчдара гIулакх республике даим хала латтилга, боахамашкара дулх хан-ханнахьа хьа ца кхоачилга, тикашка каст-каста дулх доацаш хулга. Болх во бу дулх чакхдоахача вай промышленностои «Заготскот» яхача организацеи.

Дулх дукхагIа даккхара гIулакха хьалхагIа а санна керттера уйла тIаяхийта еза хьакхарч ебаяра, хьакхарч дикагIа кхабара. ХозагIа йолча бIаьстан-ахкан замалахь цкъа яхкаш дуккха хьакхарч яхкийтар духьа 25 эзарнел кIезигагIа хургIйоацаш йола се хьакхарч ханнахьа хьакъоастае а укх шера ноябрь — декабрь бетташка царна искусственни осеменени ергIйолаш кийчъе а еза.

Iан замалахь доахан чусоцадаь силосаца, бардаца, жомаца, кхыча доакъаращца кхабара къаьстта чIоагIагIа уйла тIа а йохийташ, хьайбаш чуоттадаь а дIалехкаш а кхоабилга дикагIа вIаштIехьдаккха деза колхозашкеи совхозашкеи.

КПСС райкомаша, райисполкомаша, партийни организацеша, колхозийи совхозийи кулгалхоша теркам дукхагIа тIабахийта беза оалхазарий боахамаш, къаьстта а нек ду оалхазараш дегIадоаладара.

Юрта боахама министерстваи Iилма-тохкама ветеринарни станцеи лаьрххIа гIулакхаш чакхдаха деза республика оалхазарий боахама доккха зе деш дола инфекционни лазараш дIададахара.

Юкъара хьайбаш сихагIа дебадара республикерча колхозашеи совхозашеи бахача нахагара доахан дукхагIа ийде деза. Белгалде дезаш да, совхозий Управленегахьара, Госпланагахьара, КПСС райкомашкахьара, райисполкомашкахьара тIахьожам ца хилар бахьан долаш доахан эца аьнна паччахьалкхено хьахийцача ахчах пайда геттара кIезига эцаш хилар. Шоай йоккхий торонаш йоллашехьа а, доахан эцара гIулакха деш цхьаккха хIама дац Ачхой-Мартана, Наьсарен, Урус-Мартана, кхыча районашкарча боахамаша.

Дикка тоае еза колхозашкареи совхозашкареи доаханий учет, уж тIера ца дувлийташ дикагIа лораде деза. Укх шера март бетта КПСС обкомои республика Министрий Советои тохкам бича гучаяьхар дуккха доахан лечкъадаь а хийца а моттигаш.

ДIахо йодача хана а хьайбай боахама лоархIамегIа дола декхар хила деза ялатий боахам дегIабоалабара, хьажкIаш, шекара свекла, белкови доакъараш — люцерна, вика, кхыйола культураш — дукхагIа яхара чотах тIагIертта доакъарий база чIоагIъелга. Цунца дувзаденна белгалде дезаш да, хьатIадоагIача Iанна колхозашкеи совхозашкеи доакъараш кийчдара гIулакх дика латташ ца хилар. Каргалински, Шелковской, цхьаццайолча кхыча районий кулгалхоша дицдалийтачоа тара да 1959—1960 шерашка Iа доаккхаш хинна кхоачамбоацараш, тесса лелабу из лоархIамера болх, хIаьта из бахьан долаш цу белгалъяьча районашка соахкарчул дуккха кIезигагIа кийчдаьд доакъараш. Хьаьдда дIаяккха еза доакъараш кийчдара еш йола мело, бизза пайда эца беза совнагIа силос йоллара, гIадамаш кийчдара, дIахо кхы а йол хьакхара йолча торонех, массе тайпа доакъараш кийчдара йола план кхоачашъелга Iалашде деза. Колхозашкеи совхозашкеи учетаи доакъар тIера ца дувлийтараи юкъе порядок оттае, доакъар хьурмат деш тела, хьайоаккхача продукце единицага хьежача доакъараш кIезигагIа доврдола гIулакх вIаштIехьдаккха, хьайбай продукташ яхарга дIабода мах лохбе беза.

Юрта боахам айбергбола керттера никъ ба масса оагIорахьара механизации хадданза интенсификации яр.

IалаьматIе дика моттигаш я республике механизации хьалха латта технологии балха юкъеяккхара ларда тIа хьайбай боахамера къахьегама овсарле дикка лакхъяь. Масала, Грозненски шурий совхозе свинараш-механизатораш болча новкъосташа Шаруновеи Андрееваи шинне а чуоттаяь кхоабаш гIулакх деш я 2500 гаргга хьакха. Оалхазараш леладеча Ермоловски совхозерча нов. Юдинас ший новкъостаца Прозоровайца, механизаци яьча йоккхача птичнике болх а беш, 10 эзар гаргга йолча яхкача котамашта гIулакх ду. Сунженски района Кирова цIерахча колхозе Коральковаи Горловаи яхача шин доярка 100 етт лелабу.

Халача балха процессашта механизаци яра гIулакха доккха новкъостал де йиш йолаш а декхарийла а я город Грознера а республикера а промышленни предприятеш. Дуккхача предприятеша: Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводо, химически электромеханически заводаша юртащца айхха бувзам а оттабаь, дика шефски новкъостал ду. Цхьабакъда, колхозаштеи совхозаштеи шефски новкъостал дара даькъе КПСС обкома V-ча пленумо баь соцам кхоачаш ца беш кулгалхой бола предприятеш а я. ХIанзалца цу гIулакха цхьаккха хIама даьдац «Красный молот» яхача заводо, Дорожно-мостовой тресто, нефтемаслозаводо. Парте райкомашта тIадилла деза из лоархIамера гIулакх цIенхашттагIа леладар промышленни предприятей кулгалхошкара хьадехилга.

Партийни организацеша дIахо а шоай керттера уйла тIайохийташ хила беза колхозийи совхозийи кадращца беш бола болх. Совхозий директораш, колхозий председателаш, отделеней управляющеш, бригадираш, хьайбаш леладеча фермай заведующеш, массаза а, юрта боахама специалисташ хургбола гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

Юртбоахама шу чакхдоалача хана, Iанна доахан чусоцаде кийчлуча бехктокхамерча хана вIашагIкхийттай областной партийни конференци.

Хьайбаш чудоахкаду помещенеш укх гарггарча хана тоаяьи йIоахъяьи яхар духьа хIанз болх дика вIаштIехьбаккха а, юкъара хьайбаш диззаи дIайхеи долаш Iангара дахара мел эшар де а, фермашка хьатIа а эза доакъараш дIаоттаде а деза районий, совхозий, колхозий кулгалхошеи партийни органашеи.

Юртбоахама продукташ кийчъяра планаши декхараши кхоачашделга Iалашдара гIулакха боккха лоархIам болаш я нов. Чадов керте латта заготовкай Управлени. Цу управленегара гIулакхаш дукхагIа хьадеха бокъо я вай. Управлененеи моттигашкарча цун инспекцештеи дикача кулгалхойи специалистийи кадраш еннай, уж транспортаца Iалашъяьй, царна йоккхий бокъонаш еннай.

Цхьабакъда, заготовкай Управлене болхлоша бизза пайда эцац шоай бокъонех, контрактационни договораш телхадеча боахамашта садетташ багIа, царна де дезар дац. Заготовкай аппарата болх тоабе беза.

Ала дезаш да, юртбоахама органаш эргаяьха хувцар бахьан долаш республика юрта боахама деш дола кулгал хIанз дикагIа а нийсагIа а хилар. Из дика гуш да юртбоахама балхаш тоадаларах, лаьттанцара а хьайбай а боахам лелабара культура тоъал лакхъяларах. Цхьабакъда, юртбоахама органий, къаьстта а юрта боахама Министерства, совхозий Управлене, «Сельхозтехника» объединене балхаца геттара дукха кхоачамбоацараш да. Бокъонца эргаяьха яьннаяц уж. Опытнохьокхама боахамашка хIанз а кхоачам хиллал специалисташ бац, уж боахамаш тесса дита а шоай де дезар фуд ца ховш а да. Колхозаши совхозаши машинаштеи трактораштеи эшача запасной оатхалаща Iалашъяра гIулакх во вIаштIехьдаьккхад.

Юрта боахама кулгалдара болх укх гарггарча хана бокъонца эргабаьккха йистеяла еза юрта боахама Министерство, совхозий Управлени, «Сельхозтехника» объединени. Кхыча областашеи республикашеи санна производствана гаргаоза еза юртбоахама учрежденеш, юрта боахама Министерство юртбоахама опытни станце база тIа яккха еза.

ХIанз тIалатта декхар да цу опытни боахамех цхьан-шин шера лакха юртбоахама культура а йолаш дола бокъонца хьокхаме боахамаш делга.

Партийни, советски, юртбоахама органаш, колхозийи совхозийи кулгалхой декхарийла ба шоай торонашка цIаькха а кхы цIаькха а юха хьажа, долаш долча кхоачамех бизза пайда эца, ялат, дулх, шура, кхыйола юртбоахама продукташ кийчъяра план а кхаь кварталера социалистически декхараш а кхоачашдара мел эшар де.

Социалистически декхараш кхоачашдарах КПСС XXII-ча съезда дола совгIат а хургда, областной партийни организацена болх дика вIаштIехьбаккха ховш а из хьинар долаш а хилар цо хьа а хьокхаргда.

III. Республика къахьегамхой материальни хьал-торои культурни гIулакхаши кхы дIахо а тоадалар

Отчета чуйоагIача юкъагIа тоаденнад къахьегамхой материальни хьал-торои культурни гIулакхаши, тIакхийттад болхлойи гIулакхерча наьхеи реальни алапеш, дукхагIа хиннад унахцIено лорaяра, халкъа дешараи культуранеи хецаш дола ахчаш. Цу юкъагIа хьалъяьй 36 школа, 6 больницеи дарбай корпуси, 10 детсади детяслии, 7 ахканара керда кинотеатр, 22 клуб, 27 библиотека.

Паччахьалкхен чотах хьал а даь наха чуIе дIаденнад 151 эзар квадратни метр цIенош, болхлоша, гIулакхерча наха, колхозникаша шоашта хьалдаьд 8250 цIа, 12,9 километр водопроводи 9,8 километр газопроводи йиллай, 284 километр наькъа тIа асфальт йиллай, 4282 квартире газ чуйиллай.

Цу юкъагIа 32,8 миллион сом пособеш, пенсеш, социальни страхованех цкъара новкъостала луш дола ахча деннад, мах боацаш а льгота йолаш а санаторешкеи салоIача цIеношкеи баха 21 эзар путевка еннай болхлоштеи гIулакхерча нахаи.

Дуккха гIулакхаш чакхдаьхад торгови предприятеш шеръяра, дохкар-эцар дегIадоаладара, бахача наха эшача товарашта къахьегамхошка кхы а дукхагIа паргIато хилийтара.

1959-ча шерарчул 12 процент дукхагIа товараш дехкар республике 1960-ча шера. Соахка цу юкъагIа дехка хинначул 3,9 миллион сома маьха дукхагIа товараш дехкад къахьегамхошка 1961-ча шера хьалхарча ах шера.

Отчета чуйоагIача юкъагIа тоабеннаб торгови организацей балха беш бола общественни тIахьожам, дийнбеннаб юххьанцарча партийни организацей, партийни тIахьожама комиссей, къахьегамхой депутатий Советий массаза йолча комиссей, общественникий - контролерий болх. ХIаьта а даьр кхоачам болаш дац, торговле культура хIанз а эсала я. Дуккхача магазинашка, торгашка, ийдархой общественнаха наха эшаш дола товараш тоъац, наха малагIа товараш эш хьожилга во леладу, советски торговле бокъонаш телхаю.

1961-ча шера хьалхарча ах шера нахага товараш дохкара йола паччахьалкхен план 97 процент мара кхоачашъяьяц торгови организацеша.

Болх во бу общественни питане предприятеша. Дуккхача моттигашка столовеши чайнеши, лерттIа доал ца дар бахьан долаш, воча хьал тIа я. Даарий тайпаш кIезига хул. Кхыметтел ахкан бетташка а тIехь баьца даарийи шурийи кхача хилац. Общественни питани дика вIаштIехьаьяннаяц совхозашка.

Социалистически доалахье лораяра гIулакх геттара во латт республикерча торгови организацешка. Торгови организацей рузкъаш лорадара гIулакх къаьстта во латт МагIалбика, Наьсарен, Ведана, Ачхой-Мартана, Шаьла, Каргалински районашка.

Торговлерча кхоачамбоацарий бокъонца выводаш а яь, уж дIадахара, торговле культура лакхъяра эша гIулакхаш чакхдаха деза торговле министра нов. Илюхина, респотребсоюза правлене председатела нов. Сагаева, совнархоза УРС-а начальника нов. Петросова.

Масса хана парте чIоагIа йоакхо яьй советски сага — эггара езагIа йолча ганза — унахцIено лораяра. Республике халкъа унахцIено лораяргa дахийта хьахийца ахча укх шин шера 13,6 миллион сомагара 15,8 миллион сомага кхаьчад. Больницешка 320, санаторешка 400 моттиг дукхагIа хиннай. Болх бе йолаеннай Старо - Атагински больница, Карабулакера больница, Грозне бераш ду цIа, Ачхой-Мартановскии Гудермесскии районни больницешка — дарбан корпусаш. Хьайийлай сихха дарба дара 4 станци, туберкулеза духьалара 17 кабинет. Дарбаш деча учрежденешка медицински оборудовании инвентарьи дIакхачара гIулакх тоаденнад, ондда дукхагIа хиннаб лораши юкъера медицински болхлойи. 1960-ча шера 120 къона лор вера республике. керттерча даькъа юртий районашка хьожабир уж. Республикански медицински училище деша дIаийбу нах 150 сагагара 696 сагага кхоачаш дукхагIа хиннаб.

Бахача наьха санитарни культура лакхъяр духьа городе Грозне унахцIенон университети, хIаьта иштта Старопромысловски, Сталински, Наурски, Урус - Мартановски, кхы дуккхача а районашка унахцIенон халкъа школаши хьайийлай. УнахцIено лораяра къахьегамхой дукхагIа тIаозар духьа 57 дарбаш деча учрежденешка общественни Советаш вIашагIъеххкай.

Бахача наха деш дола медицински гIулакх тоадара, санитарни культура йоаржаяра, нах бовлга кIезигдара гIо дир цу дерриганеша.

Цунца цхьана, унахцIено лораяра министерствас, республика партийни а советски а организацеша овлан тIара тоа а даь, эшшача тайпара дика дIаоттадаьдац хIанз а къахьегамхошта деш дола медицински гIулакх, къаьстта а лоаман районашка.

Дуккхача дарбан учрежденеша мела лелабу профилактически болх, кхоачам боллаш лелабац инфекционни лазаращца къовсам. УнахцIено лораяра учрежденешта капитальни гIишлош хьалъяра хьожадаьча ахчах пайда во эц.

УнахцIено лораяра органашта деш дола кулгал тоаде а, долаш дола кхоачамбоацараш дIадахара царна практически новкъостал де а деза республика партийни а советски а органаша.

Къахьегамхошта деш дола культурно-бытовой гIулакхаш тоадара болх а лелабеш, парте обкомо къаьстта дукхагIа терко яьй къона тIехье кхетамца кхеяра.

Отчета чуйоагIача юкъагIа халкъа дешара даькъе дукха балхаш даьд общеобразовательни школай материальни кIийле чIоагIъеш. Паччахьалкхено хьахийцача ахчах а колхозий рузкъах а 21276 дешархо чуэццал тIакхийттад школай цIенош, хьалъяьй 79 школай дешара-производственни мастерскеш.

Шоашта чухь дешаш 4000 саг а волаш 15 школа-интернат хьайийлай республике. Нохч-ГIалгIай мехкараштa хьайийлай йиъ школа-интернат.

Дуккха а дукхагIа хиннай 10 эзарнел совгIа саг деша а вагIаш йола болхлойи юрташкарчеи кагирхой сайрийнара школаш.

КПСС Центральни Комитета директивашка хьежжа эргаяьккха тоаеш латт дешара-кхетама процесс. Укх дешара шера 42 юкъера школа я 32 специальностах производственни говзалаш Iомаеш балхаш деш.

Цунца цхьана, дешара-кхетама болх дуккхача школашка кхоачам боллаш дика бац, массанега а дешийтарах дола закон кхоачашдац. Соахка 566 бер деша ца дагIаш хиннад, царех 419 йиIиг а йолаш. ТIехьадиса дына гIулакхаш бахьан долаш цхьаццаболча даьша-ноаноша шоай йиIигаш деша ахийтац.

Духхьала онда яьннача йиIигашта лаьрхIа йола 68 класс хьа ца еллаш йисай Курчалоевски, Грозненски, Урус-Мартановски, Ачхой-Мартановски, Шаьла районашка.

Дешархошта производственни дешар хьехилга вIаштIехьдаккхара даькъе а доккхий кхоачамбоацараш да. Промышленни предприятешка кIезига я специальни производственни цехаши школай юкъара мастерскеши. Производственни дешар хьехаш бола дуккха хьехархой педагогически образовани йоацаш ба.

Дуккхача школаша болх бизза дика ца бара керттера бахьан да просвещене министерстваси (нов. Ромовский) моттигашкарча цун органашеи школашта кулгал мела леладеш хилар.

Халкъа дешара даькъера партийни комитетий керттера декхар да школай балха чулоа-

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа).

БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

цама, хьехара идейно-теоретически боарама беш бола тIахьожам хоадам боллаш чIоагIбелга.

Республика дегIаухаш латтача халкъа боахамо тIехь-тIехьа дукхагIа дIадех лакхереи юкъереи квалификаци йола кадраш кийчъелга. Уж тайпа кадраш кийчъеш ши институти 8 специальни дешара заведении я республике, 13.700 студент деша а вагIаш.

Отчета чуйоагIача юкъагIа 2.500 специалист дийша йистеваьннав вузашкареи техникумашкареи.

Дешара-материальни кIийле чIоагIъяра даькъе а дуккхача гIулакхашта къоастам баьб. Хьалдаь йистедаьннад общежити а йолаш дола педучилища цIенош, нефтяной техникума цIенош.

Белгалдаккханза даргдац, вузий, техникумай, ремесленни училищай дешара-кхетама балхаца доккхий кхоачамбоацараш хилар. Студенташтеи дешархоштеи юкъе моттигаш нийслу дисциплина телхаеш а хулиганство лелаеш а. Дешара заведенешкара партийни организацеша мела кхоачашду шоай керттера декхараш — деша багIача кагирхошта коммунистически кхетам балара болх мамогга тоабелга.

Лакхара квалификаци йола кадраш цар кийчъергйолаш, КПСС Программа проекто хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара лоаттабеча къовсаме лакхера школаи специальни дешара заведенейи Iилман болхлоша а цигара дийша баьннараша а хьинаре дакъа лоацаргдолаш вузий, техникумий, ремесленни училищай болх тоабара мел эша гIулакх чакхдаккха деза парте обкомо, горкомо, райкомаша.

Къахьегамхой вахара маэшшара дика хьалаш хилийтара боккха лоархIам болаш да общественни порядок Iалашъелгеи социалистически законаш чIоагIделгеи.

Къа а ца хьегаш наьха чотах вахар, спекуляци, къаракъаш а мелаш телха лелар санна долча обществана духьаларча гIулакхащцара къовсам эсала лелабу республике. Зуламаш къаьстта дукха да городе Грозне, Наурски, Сунженски, Гудермесски, Грозненски, Шаьла районашка.

Общественни порядок лораяра гIулакх во латтара бахьан да парте горкомашеи райкомашеи къахьегамхой депутатий Советий городской а районни а исполкомаша, чурча гIулакхий министерствас (нов. Дроздов), прокуратура (прокурор хиннар нов. Романов), Лакхехьарча судо (нов. Кузнецов), цар лохехьарча аппараташа обществана духьалара гIулакхаш леладарца даиман тIагIертта цхьана къовсам лоаттабелга Iалаш ца дар, милице, прокуратура, суда органий болх лерттIа лелилга а порядок лораяра наха шоаш хьинаре дакъа лоацилга а вIаштIехьа ца даккхар.

КПСС обкомои цун административни отделои, КПСС горкомашеи райкомашеи тIахьожам эсала лоаттабу суда, прокуратура, милице органий балха. Дизза чакхдахац тунеядцащца, зуламаш деращца, растратчикащца къовсам лоаттабара дола законаш, зуламаш шоай овлаш а тIехьа дIадахара общественноста боккхача низах пайда эцац.

IV. Идеологически болх

КПСС XX-ча съезда решенешкареи «ХIанзарча хьалашкара партийни пропаганда декхарий хьакъехьарча» ЦК соцамгареи хьалхле а ийеш, обкомо гIулакхаш даьд идеологически болх тоабара. Партийни пропагандера идейни боарам лакхбеннаб, теори Iомаелга вахарца айхха дувзалуш да. Боккха болх баьб марксизмаленинизмана хийра йола догматизми начетничествои овлангара денз дIаяхара. ДукхагIа творчески оамал йолаш хиннай пропаганда. ХIанзарча хана зе а деш, пропагандо дIадаха хIамаш кердадахар санна дола лоархIамера кхоачамбоацар дукхагIча хьале дIадаьккхад.

Отчет луча юкъагIа марксистско-ленински теори Iомаеш бола нах 3-эза совгIа дукхагIа а хинна, 54 эзар сагага дIакхаьчар, царех парте боацараш 35 эзар саг а волаш.

Экономически кхетамаш ца хилча боахама говза кулгалде йиш йоацилга а ховш, экономически теории къаьстта а конкретни экономикеи Iомаяра дукхагIа терко е яьннай партийни организацеш.

ДIадахача дешара шера экономически дешаро чулаьцаваф 26 эзар саг, царех дукхагIчар конкретни экономика лардаш Iомайора — уж дукхагIа бараш мугIарегIара болхлойи колхозхойи бар. Масала, «Красный молот» яхача заводе конкретни экономика Iомаеш нийсса ахаш болхлой бар, хIаьта крекинг-заводе — диълагIа дакъа совгIа.

Кадрашта экономически образовани ялара юкъе лоархIамера моттиг дIалоацар предприятешка, колхозашка, совхозашка чакхъяьхача экономически конференцеша.

КПСС истори Iомадеча хана дукхагIа терко тIайохийтар Октябрал тIехьагIарча ханара цун балха йIаьхий опыт йовзара.

Тоаеннай лекционни пропаганда. Парте XXI-ча съездо оттадаь декхараши бахача наьха тайп-тайпарча группаша дIадехараши дукхагIа чулувца яьннай лекцей тематика. ЦIагIареи кварталашкареи лектореш, производстве хьалха латтарий денош, кагирхойи кхалнаьхеи тематически сайренаш яхараш санна йола лекционни пропаганда керда формаш юкъеяьхай.

Республике баха нах дуккхача къамех латташ хилара хьисап а деш, ленински къамий политикаи СССР халкъий доттагIлени пропаганда лаьрххIа лелаяьй парте обкомо. Халкъий доттагIал чIоагIдара тIаерзаяь йоккха событи яр Нохч-ГIалгIай мехка Советски Iаьдал этта шовзткъа шу дизар дездар. Ленински къамий политика дешаш Iомадаьд партийни дешар хьехача, царна хетаяь дуккха лекцеш йийшай, тематически сайренаш яьй, доттагIлен цIейнаш вIашагIдийттад, лоалахарча вежарий республикашкарча къахьегамхоща вIашагIдеттаденнад.

Терко дукхагIа е яьннай Iилма-атеистически пропагандаи къаьнарча замах юхедисача вочa гIулакхашца лоаттабеча къовсамеи. Цунах дика пайда баьннаб: дIакъайлад Наурски районера Старообрядчески киназ, Сунженски районера ламазаш ду цIа, къахьегамхошта лараx дIакъайлад цхьадола. Шаьла, Ведана, Курчалой районашкара «зераташ».

Партийни организацеша тоадаьд пропагандистски кадраш харжара, кхеяра, Iомаяра гIулакх. Кхы тIа а пропагандистски балха юкъеэзар партийни комитеташкареи Общественни 3 эзар гаргга пропагандист, лектор. ДикагIа чIоагIбелар из партийни, советски, боахама болхлой а промышленностеи юрта боахамеи специалисташ а юкъеозарах. КхоалагIа дакъа совгIа бола лектораши пропагандисташи кхалнах ба. Лектораш дукхагIа хиннаб нохчашхеи гIалгIашхеи бараш тIакхетарах. Хан-ханнахьа а дикагIа а леладаьд пропагандистски кадрай дешар. Пропагандисташта доккха новкъостал ду политически дешара цIено.

Агитационно - массови балха юкъе керттера моттиг дIалоацар къахьегамца коммунистически уйла йолаш республика къахьегамхой хьалкхебаро, ворхI шера план толаме кхоачашъяра уж оарцагIбахаро. Укх тIеххьарча хана политически агитаце керттера уйла тIаяхийтай КПСС XXII-ча съезда сийна тIаийца социалистически декхараш кхоачашдара.

Лакхбеннаб политически агитацера партийни, советски, профсоюзни, боахама кулгалдеча болхлой лоархIам. Цар политически докладаш дукхагIа ю къахьегамхошта.

Дукха нах политикана тIабертзабе безам болаш, агитколлективашта юкъе кийчо дикагIа йолаш бола новкъостий ахийтаб партийни организацеша. ХIанз эзар гаргга агитколлектив я вай, 16 эзар совгIа агитатор юкъе а воагIаш.

Агитколлективай кулгалхойи агитаторийи дешара уйла дукхагIа ю. Парте райкомашка вIашагIъехкай даим болх беш йола агитколлективай кулгалхой семинараш. Халкъа боахама хIара даькъерча агитаторашта республикански семинараш яьй. КПСС райкомашкеи юххьанцара партийни организацеш йоккхий йолчеи агитаторий школаш яхкай.

ЦIенагIа а пайданагIа а хиннай гойтара агитаци. Плакаташа, лозунгаша, выставкаша къахьегамхой тIахьех парте XXII-ча съезда сийна тIаийца социалистически декхараш дика кхоачашдара. «Из кхоачашдергда 1961 шера» яха гойтара пособей альбом арахийцад, араювл производстве хьалха латтараш бувцаш йола листовкаш, кхыйола гойтара агитаци.

КIезиг-дукха тоаденнад къахьегамхошта деш дола культурни гIулакхаш. Наха юкъе дукхагIа яьржай художественни самодеятельность. КхоалагIча республикански смотре дакъа лоацаш яр 33 эзар саг чулоацаш хинна 1285 коллектив, эзар совгIа нохч-гIалгIай кхалсаг яр, уж хул хьалха дIаихача смотрашка хиннарел кхозза дукхагIа. В. И. Ленина цIерахча культура Двореце халкъа оперни театр вIашагIделлад, Наьсарен-Вокзале — гIалгIай халкъа театр. Болх беш я 9 культура университет, вIашагIъехкай унахцIенача вахара школаш.

Дуккха дика спектаклаш увттаяй М. Ю. Лермонтовеи Х. Нурадиловеи цIерахча театраша. Театраши филармонии дукхагIа ух юрта районашка шоай спектаклаш увттае.

Массехк башха-хоза сурташ дахкаьд моттигерча художникаша.

Писателаша дукха очеркаш язъяьй производства новаторийи хьалха латтарийи хьакъехьа.

ХIанзалца хьабаьча балха итогаш еш, вай теркалде деза идеологически балха юкъера цIенхашттара кхоачамбоацараш. Эггара хьалхардар да массе тайпа нах политически уйлан тIа берзабанза хилар, хIара саг вай чу ца лацар. Тунеядцал санна долча сатоха йиш йоацача гIулакхащца, къахьегама дисциплина телхаярца, социалистически рузкъа лечкъадарца, вIаши га а доахаш во хIамаш къайлакхахьарца, пхьа лехарца, дукха истий кхувларца, къаракъаш а мелаш харцахьа леларца кхоачамболлаш къовсам лоаттабац. Мела лел культурно-просветительни болх. Культпросветучрежденеша кхоачам хиллал йоаржаяц хьалха латтарий опыт, къахьегамхошта салаIа моттиг дика вIаштIехьяккхац. Дуккхача районашка, эггара хьалха Первомайскии Веденскии ярашка, культурно-массови болх тесса бита ба, республикерча 34 юрта культучреждениеш вIалла я а яц. Доккхий кхоачамбоацараш да искусства учрежденей балха юкъе. Дукхача спектаклийи концертни программайи идейно-художественни боарам коллективай творчески торонел лохагIа ба. Театрий репертуарашта юкъе яц Нохч-ГIалгIай мехкарча хIанзарча вахарах йола пьесаш. Къе а цхьан тайпара а я иллейи халхарийи ансамбла репертуар.

Книжни издательства балха юкъе доккхий гIалаташи кхоачамбоацараши хилар бахьан долаш дукха ха йоацаш дIаваьккхар цун директор нов. Хаджиев.

Культура министерства (нов. Татаев) дуккхаза а ший балха критика яьйоллашехьа а, во кулгалду культураи искусстваи учрежденешта, цар балха гIулакхашка хьажац. Дуккха болхлой ба кхоачамболлаш кийчои опыти йоацаш, хIаьта культура министерства цар балха гIулакхаш тоадара деш хIама дац.

ХIанз а партийни пропаганда юкъера ондда кхоачамбоацар да коммунизм хьалъяра практиках хьаьда из хилар. Цун керттера маIан да цхьайолча партийни организацеша балхах лоадама ца кхеташ, хIаьта дукхагIча хана дешарах а кIеззига мара ца кхетача нахах тийша дIа а бенна пропагандистски болх лелабайтар. Уж тайпа кхоачамбоацараш да, масала, КПСС МагIалбика горкоме, Советскии Первомайскии районашка.

Эггара дукхагIа тIехьаюсаш йола участок я Iилма-атеистически пропаганда. Партийнии советскии актива юкъера дуккха новкъостий цу темаех лаьца лекцеш еша езар кхераш ба, хIаьта обкома пропагандаи агитацеи отдел цу гIулакхащца машар а болаш ягIа; хIаьта новкъосташа Габисовеи Александровеи либерализм лелаю атеистически пропагандах кIалхарбовла гIертача нахаца.

Обкома пропагандаи агитацеи отдела цIенхашттара кхоачамбоацар да «общий потока» наькъа тIехьа латташ, революци ялале хьалхагIарча хана а Октябрьски революци йолча хана а нохчийи гIалгIайи халкъашта юкъе классаш а классови къовсам а хинна хилар харцдеш бола интеллигенцеца цхьабола викалаш гучабаха ца лоархIаяр.

Бакъдолчунга диллача ишта дац гIулакх. Нохчийи гIалгIайи историецара цхьайола моттигаш ювца безам ба са. 1919 шера Къилбаседа Кавказе болх беш ше волаш А. И. Микояна аьннад: «Лоамароех хьал долаш хиннача наха, хьалха хиннача чиновникаша, эпсараша, кулакаша деникинцашта лоамашка дIачIоагIбара шоай хур даь новкъостал дарал совгIа, царга декхар дора цар, хьесталора, тха боахамаш лораде йоккхийча юрташка шоай гарнизонаш яхкийтхона, яхаш, «шоай халкъа» палач волча гIулакхе увттар, къеча нахацара чIир лехар духьа отрядаш вIашагIъехкар».

Революце сий долча турпала Шерипов Асланбека 1918 шера «берригача тешамерча нохчашка» ше даьча кхайкарал тIа йоахар: «Сомавала тешаме мел вола нохчо! Вай дай байнаб кортамукъале а хIанз шейхаша, моллаша, нохчашка болча бIаьхийча наха дохкаш дола лаьтта а бахьан долаш. ЦаI гIатташ санна, шо дерригаш а гIовтта деза из кортамукъалеи лаьттеи бахьан долаш». «Купецаша, помещикаша, кхы цу тайпарчар а хьаллоаттабу шейхаши моллаши, царна дукхагIа «загат» тел, хIана аьлча шейхашей моллашеи новкъостал ду царна бедняхкаш готбе а царна тIера цIока яха а».

Тохкам бича гучадаьнначох, Нохчий мехка революци ялалехьа дерригача лаьттана доал деш бIаьхийча наьха $^1/_5$ дакъа хиннад, хIаьта $^4/_5$ даькъо цхьаккха бокъо йоацача батракий хьисапе бIаьхийчарна балхаш даьд. Мичай укхаза «общий поток»? Марксистско-ленински положенеш ларде а лувцаш нийса хьаде деза Нохчечени ГIалгIайчени истори.

Кердача декхарашка хьежжа моттигерча газетийи, радиои, телевиденеи лоархIам лакхбанза баргбац. Укх тIеххьарча хана предприятей, гIишлой, колхозий, совхозий болх дикагIа бувца даьннад газеташи радиои, производства новаторийи хьалха латтарийи опыт дикагIа йоаржаю. Цхьабакъда, цар хIанз а кхоачамболаш къовсам лоаттабац заметкаех гIойле ялийтар духьа, кIезига ювц халкъий доттагIал чIоагIдарах йола материалаш.

Бокъонца йола халкъа трибуна хилийта лаьрхIа да газеташи радиои, цар дикка новкъостал де деза боахама-политически декхараш кхоачашдеча партийни организацешта, шерра а къаьгга а йоаржае еза производства «маякийи» новаторийи, рационализаторийи изобретателийи опыт, организационно-партийнии массово-политическии балха дикагIа йола формаш.

Кхалнаха юкъе беш бола болх моллагIа тайпа дош хинна Iац. Областной партийни организаце кхоачамболаш болх бац кхалнаха политически кхетам балара, общественни балха уж юкъеозара, кхалнаьха культурни боарам лакхбара.

Партийни комитетийи дуккхача юххьанцарча партийни организацейи машар хул дуккхаза кхалнаьха бокъонаш телхаеш долча сатоха йиш йоацача гIулакхащца, дикка къовсам лоаттабац феодально-родовой строй йолча хана кхалнахаца леладаь эхь дайна гIулакхаш хIанз а леладеш бараштa духьала, кхалнаьха, къаьстта а нохчашхеи гIалгIашхеи болча кхалнаьха, социалистически сакхетами творчески инициативеи дегIайоалаяра новкъарле ер фуд хойташ, эшшача тайпара хьехам луш болх бац маIача наха юкъе.

МаIача наха нийсса бокъонаш ца хиларал совгIа, кхыметтел лаьй хьал тIа кхалнах болаш моттигаш я вай республике. Къаман-вахара Iаьдал леладу а яхаш, кхалнахаца леладераш а кхайкадераш а советски обществана хийра а зуламе а дола реакционни гIулакхаш да. Шерра даьржад дезал бохабеш, кхалсага сий доадеш, маIанах телхабеш, бераши кагирхойи хьалкхебара доккха зе деш дола, дукха истий кхувлар санна дола, сатоха йиш йоаца гIулакх. Республикана эхь долаш а социалистически обществе магийта йиш йоацаш а гIулакхаш да мехкарий, кхыметтел кхенза йола йиIигаш а, удабари цар безам боацашехьа а уж маьре ахийтари, урдох уж бохкар, долаш дола советски Законаш телха а деш, шариIата законах саг йоалаяри йитари.

Кхалнаха юкъе, къаьстта а нохчашхеи гIалгIашхеи болча кхалнаха юкъе беш болча политически балха чIоагIгIа лоархIам а беш, парте обкомо 1960—1961 дешара шера горянкашта политграмота хьеха 300 кружок вIашагIъеллар. Цига дешаш ялх эзар гаргга кхалсаг яр. Кхалнаха политически кхетам балара лоархIамегIа йолча формаех цаI яр парте райкомашкареи цIагIареи лектореш. Лекторешка йийшар лекцеш: «Ши дуне — ши система», «Советски Iаьдало кхалнаха фуденнад а Нохч-ГIалгIайчен кхалсаго ший бокъонех пайда миштa эца беза а», «Коммунизм яхар фий?» кхыяраш.

Мелла дукха гIулакхаш чакхдаьхадале а кхалнахаца беча балха юкъе хIанз а овлангара денз хувцамаш даьдац вай. Кампаней хьисапе леладу из гIулакх, цахаддаш, хIара денна беш бола болх мела лел. КхалсагцIагIа, общественни къахьегаме а общественни гIулакхашка а маIача сага нийсса бокъонаш йоацаш дола гIулакхаш цIендаь дIадаха деза. МоллагIча тайпара а кхалсага сий лохдеш долча гIулакхашта духьалара къовсам чIоагIбе беза.

Новкъостий! Коммунизм котъяккхар духьа лоаттабеча къовсамера идеологически балха лоархIам тIа-тIа дукхагIа лакхлуш латт. ХIанзарча этапе идеологически балха тIехь парте керттера лоархI — берригa къахьегамхой идея лакха йолаш, коммунизмана мутIахьа хургболаш, къахьегамцеи общественни боахамцеи коммунистически уйла хургйолаш хьалкхебелга, буржуазни гIулакхаши оамалаши цIенъяь дIайоахилга, масса оагIорахьара дика гIулакхаш доахкаш саг хьалкхевелга, йизза духовни культура хьаелга.

V. Организационно-партийни болх

Отчетни ха белгалйоал партийни организацей къахьегамхошцара бувзам дIахо а чIоагIбаларца. Из хьахьокх парте мугIараш дегIадахкаро.

КПСС обкомо къаьстта дукхагIа терко тIаахийтай кулгалду кадраш хьахаржара а балхашка дIаоттаяра а, коммунистически идеяца, тешамеча, нийсача уйланца, шоашта тIадилла гIулакхаш чIоагIгIа бехктокхаме лоархIаргдолаш уж хьалкхеяра.

Районни звено чIоагIъяр духьа, укх шера хиннача хоржамашка КПСС райкомий секретарийи райисполкомий председателийи гIулакхаш тIа бахийта юрта боахама специалистийи инженерно-технически болхлойи группа могайир обкомо. Хьалха яха конференци хулача хана райкомий секретарашта юкъе лакхехьара юртбоахамеи промышленнии образовани йолаш 9 саг мара вацар, хIанз 16 саг хержав; юкъера специальни образовани йолаш 4 саг мара вацар, хIанз 12 саг ва. Райисполкомий председателех лакхехьара специальни образовани йолаш 4 саг вар, хIанз 5 ва; юкъера специальни образовани йолаш цхьаккха а вацар, хIанз 5 саг ва.

Партийни, советски, боахама болхлоша шоай квалификаци лакхъергйола гIулакхаш даьд обкомо. Отчет луча юкъагIа обкома номенклатурах волча 240 саго лакхехьареи юкъереи специальнии дешара заведенеш йистеяьхай, хIанз деша вагIаш 272 саг ва.

Партийни комитеташкеи партбюрошкеи хержаб промышленностеи юрта боахамеи специалисташ. Цу доллача хIамаща партийни организацешка торо хилийтай промышленноста, юрта боахама, культурни строительствана дешдола кулгал тоаде.

Общественни наькъаща балхаш де доладаьд партийни комитеташа. Парте обкоме, горкомашка, райкомашка болх беш штате воаца 270 инструктор ва, партийни балха тайп-тайпара дешаш къестадеча советашкеи комиссешкеи дакъа лоацаш 310 коммунист ва, боахама гIулакхашта тIахьожам лоаттабеча комиссешка хержав 2300 коммунист.

КПСС обкомо керттера уйла гIайохийташ хиннад партийни вахара ленински нормаш, кулгалдеча юкъе коллективноста принцип нийса чакхйоахилга, парте чухьара демократи, коммунистий хьинари денали массе оагIорахьара дегIакхувлилга, критикеи самокритикеи йоаржаелга. Оттаяьча ханашка гулъяьй обкома пленумаш, партийни актива собранеш яьй.

Пленумийи активайи балха юкъе шерра дакъа лаьцад партийни, советски, боахама кулгалхоша, промышленни юртбоахамеи производства специалисташа, новаторaша. Цо новкъостал дора парте обкома ший балхацара кхоачамбоацараш дикагIа гучадаха а дIахо республика халкъа боахами культуреи дегIадоаладергдола наькъаш белгалде а.

Цхьабола организаторски болх ше чакхбоахаш, дика инициатива, кийчо йолча кадращца советски, партийни аппарат, къаьстта а предприятейи колхозийи звенош чIоагIъяра гIулакх гаьнна кхоачашдаь яьннаяц обком хIанз а. Дуккхача предприятешка, колхозашка, совхозашка хIанз кулгалдеш багIа балхаш ца довзаш, Iилман ларда тIа боахам лелабара эшаш йола образовани йоацаш бола нах. 37 совхоза директорех 16 мара лакхехьара образовани йолаш вац, хIаьта 69 колхоза председателех — 11 саг.

ХIанз а лерттIа болх хьабехац вай кулгалдеча кадрашкара, цар балха тIахьожам эсала лоаттабу. Тешаме боацача болхлоша, цунах пайда а ийца, паччахьалкхе Iехаеш бола зуламе никъ лаьцаб. Парте обкомо гучаяьхай, планаши декхараши кхоачашдар духьа организаторски болх дикагIа вIаштIехьбаккхара меттел, доаца сий даккха гIерташ цхьабола кулгалхой паччахьалкхе Iехаеча а тайп-тайпара жуликий гIулакхаш леладеча а наькъ тIа баьнна моттигаш. Иштта гIулакхаш леладаьд хьалха Урус-Мартана района «Горец» яхача совхоза директор хиннача Иноземцева, хьалха МагIалбика района «Кавказ» яхача колхоза председатель хиннача нов. Шелеста, хьалха хиннача гаражни оборудоване кулгалхоша Аксеновеи Гарибашвилеи, «Сельстрой» яхача треста кулгалхочо Осипова. Паччахьалкхе Iехаеш а ца даьр даьд яхаш харц сводкаш телаш а гучадаьннача гIулакхех де доагIар даьд, бехке барашта чIоагIгIа таIазар даьд. Цу белгалбаьча кулгалхоех цхьабараш партера дIабаьхаб, суде беннаб.

Къаьстта ший боахам тоабе гIерташ, ший цхьанне мара бала боацаш хиларца бIехбенна болхлой а ба кулгалхошта юкъе. Масала, хьалха хиннача «Шалинский» совхоза директора нов. Глотова, совхоза боахам тоабара де дезар ца а деш, дукхагIа ший боахам тоабара уйла яьй. Колхозное яхача юрта хинна ший цIенош совнагIа мах боаккхаш дехка а дехка, ше совхоза цIеношка вахав. Цунах кхоачам ца а беш, Сунженски районе хьалдаьд кхы а ши цIенош. КПСС обкома бюрос совхоза директоралла дIаваьккхав нов. Глотов.

Парте цхьайолча райкомаша, горкомаша дика тахке ийбац парте хьачуэцаш бола нах, из бахьан долаш парте мугIарашка хила хьакъ доацаш бола нах юкъеух.

Республикерча цхьаццайолча партийни организацешка каст-каста хувцалу кулгалду болхлой, из да уж хьахаржара а балхаш тIа нийсбара а гIулакх харцахьа леладар бахьан.

Къахьегамхошта коммунистически кхетам балара а ворхI шера план ханал хьалха кхоачашъяра болхлойи гIулакхера нахи оарцагIбахара а гIулакха боккха лоархIам болаш я шоай мугIарашка 185 эзар саг чулоацаш йола профсоюзни организацеш. Профсоюзаш дикагIа дакъа лаца яьннай боахам хьалбара юкъе, производствана хьалхле лелаяра дукхагIа юкъеувз цар болхлойи гIулакхера нахи. Беш боккха болх ба 58 эзар саг, е республика предприятешка болх беча берригача болхлоех 35 процент хиллал нах юкъе болча 2530 коллективо дакъа лоацаш йола коммунистически къахьегама коллективи ударники яха цIи яккхар духьа лаьца социалистически яхь йоаржаяра; 810 цеха, сменана, участкана, бригадана хIанзале а еннай из сий дола цIи.

Шоай болх тоабаьб массаза болх беча производственни совещанеша. ДикагIа кхоачашду коллективни договораш.

Боахама органащца цхьана профсоюзни организацеша боккха болх баьб алапеш лер тIа доахаш а болхлойи гIулакхера нахи 6—7 сахьата балха денга боахаш а.

Профсоюзни организацей балха тIарча кхоачамбоацарех лархIа деза тIаийца социалистически декхараш кхоачашмишта ду хьожаш, къаьстта а юрта боахамеи промышленностеи тIахьожам лоаттабара актив кIезига юкъеувзар. Цу тайппара цIенхаштта кхоачамбоацараш да профсоюзий торговле общественни тIахьожам оттабара а. Профсоюзаша кIезига терко ю къахьегама законодательство телхадеш, профсоюзий викалаш юкъе боацаш квартираш екъаш болча боахамий кулгалхой харцахьарча гIулакхий. Облсовпрофа нов. Сидельниковеи цунна тарарча вокх обкомашеи шоашта яьча критиках цIенхаштта соцамаш де а профсоюзий болх тоабе а оеза, канцелярски гIулакхаш кIезигагIа а леладеш, дукхагIа хила беза предприятешка, гIишлошка, совхозашка.

Берригача боламца гIа боахаш коммунизмага бодача новкъа болх вай кагирхой. 40 эзар ВЛКСМ член ва республика комсомольски организаце мIугIараштa юкъе.

Промышленни предприятешкарча комсомольцашеи кагирхошеи 1961 шера социалистически декхараш тIаийцад ца дойташ 30 эзар тонн мехкдаьттеи мехкдаьтта продукташи, 1 млн. 300 эзар кубически метр газ, 4 млн. квт. сахьат электроэнерги кхое а 11 эзар тонн металлолом дIаяла а аьнна.

Коммунистически къахьегама коллектив яха цIи яккхар духьа къовсам лоаттабеш 380 комсомольско-кагирхой коллектив я, «коммунистически къахьегама ударник» яха цIи яккхар духьа къовсам лоаттабеш 2830 саг ва. Из сий дола цIи еннай 105 комсомольско-кагирхой коллектива, 500 гаргга волча къоначa къахьегамхочоа коммунистически къахьегама ударник яха цIи еннай.

ХIаьта а, ала дезаш да, ерригача партийни организацеша комсомольций инициатива шерра хьаллоацаш ца хилар. Парте цхьайолча райкомаша, къаьстта а Веденски, Первомайски, Сунженски районашкарчар, комсомольски организацей болх тIаийца декхараш кхоачашдара дикка тIаберзабеш ца хилар.

Комсомола чухьара болх лохача боараме латт Советски, Каргалински, Октябрьски, Надтеречни районашкарча дуккхача юххьанцарча комсомольски организацешка. Цу районашкара комсомольски организацеш дуккхача кагирхоща кIезига ювзаенна я, кхоачамболлаш шоай мугIарашка юкъеувзаь хьалха латта болхлойи колхозхойи, къаьстта а нохчашхеи гIалгIашхеи бола мехкарий.

Комсомола деш дола партийни кулгал тоаде деза КПСС обкомо, горкомаша, райкомаша, юххьанцарча партийни организацеша. Комсомольски организацеш партена хьинаре гIончаш хургбола, керда общество хьалъеча юкъе кагирхоша практически дакъа лоацаргдола, коммунизме яхаш а болх беш а хургйола, массе оагIорахьара кхетамца дегIаена тIехье кийчъергйола гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

Республика дегIайоалаеча толамаш дахари кхоачамбоацараш хилари дукхагIча хьале парте областной комитетеи Министрий Советеи оагIорахьара деча кулгалга хьежжа да.

Юххьанцарча партийни организацей отчетно-хоржамий собранешка, районни, городской партийни конференцешка критика йир обкома, Министрий Совета, парте райкомаштеи горкомаштеи, республикански моттигашкарчеи советски, боахама, профсоюзни органашта.

Цу критика тIа керттерча дакъе дийцар дар партийни комитетий, советскии боахамеи органий кулгалхой хIанз а лохехьарча партийни организацещца, промышленни предприятещца, колхозащца, совхозащца кIезига бувзабенна хилар. Декхар да из цIенхашттара кхоачамбоацар дIадаккхар.

КПСС обкомаи, Министрий Советаи, совнархозаи яь критика нийса я. Министрий Совето кIезига оарцагIйоах министерстваши районни Советий исполкомаши промышленность, юрта боахам дегIабоалабара, къахьегамхошта культурно-бытовой гIулакхаш дара декхараш кхоачашдара, тIадахкача гIулакхашта кхоачамболлаш бехктокхам хьабехац министрашкара, моттигерча Советий кулгалхошкара. Паччахьалкхенга шура йохкара планаш кхоачашъяьяц вай индивидуальни секторо, цхьайолча юртий Советаша деш хIама дац, цхьабакъда, царгара жоп хьадехаш саг а вац.

Министрий Совето кхоачамболлаш уйла яц городаш, болхлой поселкаш, юрташ тоаяра, коммунальни боахама предприятей, торговле, школай, культурно-просветительни учрежденей балха хадданза тIахьожам лоаттабац.

КПСС райкомашеи, райисполкомашеи кIезига йоакхо ю республике хьатIаихача лорий, хьехархой, юрта боахама специалистий, хIаьта цу бахьанах уж кадраш дукха хувца а лу.

Советски органий балха тIехь хIанз а бюрократизми волокитеи лелаеш моттигаш я. 1961 шера июль бетта РСФСР Министрий Совет хьежар Нохч-ГIалгIай АССР-а къахьегамхой письмощцара, жалобащцара, заявленещцара болх мишта латт, цунна гучадьлар царга хьажара болх советски, боахама, общественни организацешка во латташ хилар. Министрий Совето хIама ца оалаш бут къахьегамхой декхараш теркал ца деш бола болхлой, шийна лохе латтача учрежденешка даьхкача къахьегамхой письмошка хьажара болх лерттIа гIахьожам боацаш бут. Из бахьан долаш дукха моттигаш я къахьегамхоша тийннача заявленешка цхьабола кулгалхой форманна-бюрократически мара ца хьожаш, цкъаза къахьегамхой дехараш дог ца лазаш цар дуташ. Цудухьа уккхаза къоастаде йиш йолаш а дезаш а долча дешашта дуккхаза а центральни органашка язде дезаш хул царех дуккхабараш.

Министрий Советаи халкъа боахама Советаи яь критика йолча бесса КПСС обкома а йоагIаш я. Министрий Советеи Совнархозеи а царна кара йолча организацей а балха тIахьожам эсала лоаттабаьб обкома бюрос.

Керда хержача КПСС обкомо боахама гIулакхаш дикагIа теркалде а боахамаш тIехьалоаттадеш бола кулгалхой ханнахьа нийсбе а беза. Кадрашка лаьрххIа хьажа а тIехьайиса участкаш квалифицированни нахаца чIоагIъе а еза.

* * *

Программа кердача проекта тIа аьннад, коммунизм хьалъеш йола ха — из КПСС гIулакхаши лоархIами кхы а дукхагIа лакхлуш дола ха я. Халкъа гIулакха яхаш я парти, цунна гIулакх делгах ший балха керттера маIан лерхI цо. Советски Союза Сийлахь-йоккхача Коммунистически парте чIоагIа, унахцIена дакъа да вай областной партийни организаци, цо ший дерригa низаш дIалургда коммунизм толаме хьалъяра.

(ДIахододар 4-ча оагIо тIа).

ОБКОМА БАЛХА ОТЧЕТАХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

(Йистедоалар. Доалалур 1-чен, 2-чен, 3-чен оагIош тIа.)

КПСС обкома отчетни докладах эггара хьалха къамаьл дир КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара нов. **Беляева.** Цо аьлар, укх деношка берригача советски наьха уйлаш хургйолча съезда тIаерзаяь я. Грозненски партийни организаци а йода цу исторически съезда накъа организационно чIоагIъенна, ленински партена гонахьа кхотаенна йолаш, моллагIа а парте хьалхашка оттадаь декхар кхоачашде кийча йолаш.

Парте обкома хьалхленца городской парторганизаце шийн болх дикка тоабаь хилар белгал а даькккха партийни организацеша кулгал а деш городерча промышленни предприятей коллективаша даьхача къахьегама толамех дийцар дIахо нов. Беляева.

Дикка тоадаьд городерча предприятеша производствана автоматизации механизации яра гIулакх, заводашка керда техника балха юкъейихьай, хIаьта цун ларда тIа къахьегама овсарле лакхъеннай. ЛоархIам боллаш гIулакх даьд рационализаторашеи изобретателашеи а. Промышленностеи транспортеи предприятешта юкъейихьай цар тIеххьарча хана еннача предложенеех 500 рационализаторски предложени. Цу предложенех боахама баьнна пайда 13 млн. сом совгIа ба. Цхьайолча промышленни предприятей установкашка реконструкци яьй. Цо торо хилийтай дукхагIа продукци арахеца, къаьстта мехкдаьтта чакхдоахача заводашка.

Технически прогресса гIулакха юкъе хьинаре дакъа лоацаш ба Грозненски Iилма-тохкама мехкдаьтта института Iилман болхлой, рационализатораши конструктораши, инженерно-технически болхлой. Семилетка ханал хьалха кхоачашъе, парте съезда дикача хьокхамашца накъа бахар духьа къовсам лоаттабеш ба уж берригаш а. Цу дерриганеша торо хилийтар, йоах оратора, укх шера 8 бетта план толамца кхоачашъе.

ДIахо нов. Беляева дувц республикерча колхозаштеи совхозаштеи городо деча шефски новкъосталах. Городерча предприятей коллективаша хьайбай фермашта электрификаци еш, техника ремонт еш, ка бола ялат чуэцача дукха новкъостал даьд юртбоахама болхлошта, хIаьта хIанз 15 эзар гаргга саг ва городера хьажкIаш чуэцача новкъостал деш.

Парте горкомо организационно-партийник партийно-политически болх дикка тоабаь хилар белгал а даькха берригa идеологически болх коммунистически уйланца къахьегамхой кхетабара тIаберзабаь лелабаь хилар а хьоахадир нов. Беляева.

ДIахо оратора белгалдаьхар городской парторганизаце балха тIа долаш дола цхьадола кхоачамбоацараш. Городерча 14 предприяте 8 бетта план кхоачашъяьяц, дукха кхоачамбоацараш да гIишлой организацей балхашка.

ДIахо къамаьл де дош лу «Красный молот» завода электросварщика нов. **Бучанова.** Тха заводе, во барел дуккха дукхагIа ба дика болхлой, йоах цо, цудухьа чIоаггIа дега салоIам хулаш ладийгIар аз отчетни доклада тIа тха завода а кхыча предприятей а дикача болхлоех дувцача хана. Парте хьалхашка оттадаь, вай мехка коммунизм хьалъяра декхар цу тайпарча нахаца кхоачашде хала дац. ХIанз парте керда Программа кхоачашъе дIадолалуча хана чIоагIагIа низ тIабахийта къахьега деза, хIаьта хIанз а балха тIа дукха нийслуш дола кхоачамбоацараш дIадаха деза.

Снабжене организацеша материалашца цех Iалашъяра гIулакх ледара леладеш хилар бахьан долаш шоаш массехк шера план кхоачаш ца еш хилар белгал а доаккхаш нов. Бучанова дувц цех тIехьаюсаш хилара бахьанех. Къаьстта во Iалашъю цех металлаца.

ДIахо нов. Бучанова дувц электросварка дикагIа йола методаш балха юкъеяхьа езаш хилар, хIана аьлча 30 процент совгIа балхаш цунца дувзаденна да. Цудухьа электросварка балхашта автоматизаци е еза.

Иштта нов. Бучанова хьоахадир завода болхлой квартирашца Iалашбара гIулакх во вIаштIехьдаьккха хилар а.

Къамаьл даьча Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместитела нов. **Тепсаева** аьлар:

— Парте проекта тIа белгалдаьча, коммунизм хьалъяра сийлахь-доккхача декхараша дIадех къахьегамхой творчески хьинари инициативеи кхы а чIоагIагIа айдар, кхы а хьинарегIа паччахьалкхенна доал дара халкъо дакъа лацар.

Цу даькъе республика моттигерча Советаша дикка эргабаькха шоай болх тоабар белгал а доаккхаш, дувц дIахо нов. Тепсаева, из болх партеи правительстваи политика кхоачашъяра, социалистически демократи шеръяра тIаберзабаь лелабеш хиларах.

Лакхехьарча Советийи моттигерча Советийи депутаташа хан-ханнахьа шоай харжархошта хьалхашка отчеташ телара гIулакхаца дукха кхоачамбоацараш да. Ялх бутт совгIа ха я моттигерча Советашка хоржамаш хинна, бакъда, Каргалински, Советски, МагIалбика районашка чIоагIа мела леладу депутаташа бахача наха хьалхашка отчеташ телара гIулакх, депутатий нахацара бувзамаш чIоагIдара гIулакх.

Министерствай кулгалхоша, промышленни предприятей, коммунальни боахама, медицински учрежденей кулгалхоша бахача наха хьалхашка отчеташ телара гIулакх дIадоладича нийса хургдар, йоах нов. Тепсаева.

Вай республике уличнии домовойи комитеташка, халкъа дружинашка, иштта кхычахьа дакъа лоацаш 50 эзар совгIеи, хIаьта Советий постоянни комиссешка — 12 эзар совгIеи саг ва. Из боккха низ ба. Партийни организацей хьалхленца боккха болх беш ба уж бахача наха юкъе.

ДIахо нов. Тепсаева дийцар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме вIашагIъеллача довнаш тоадеча комиссе а, цунна тарра райисполкомашка, сельсоветашка вIашагIъехкача комиссей а балхах. Дуккхача шерашка цхьадолча тайпашта юкъе лаьтта 200 гаргга дов тоадаьд цу комиссеша. Цу гIулакхах дикка боккха пайда баьннаб, хIана аьлча юкъе довнаш да яхаш цхьабола колхозникаш, совхозий болхлой цхьана балха ара ца бувлаш моттигаш нийслора.

Нахаца беча балха дикагIа йола формаш юкъе а кхувлаш тIагIертта бе беза дынах юхедиса во гIулакхаш доахкача нахаца идеологически болх, аьлар нов. Тепсаева, шийн къамаьл чакхдоалаш.

Цхьа шу хьалха тIехьа латтарашца хинна тха колхоз, аьлар Грозненски районерча «Советская Россия» яхача колхоза председатела нов. **Абдусаламова,** хIанз хьалха латтарашца я. Из толам баккха карагIдаьлар дIахо юрта боахам дегIабоалабара КПСС январски Пленумо белгалдаьхача гIулакхех бизза пайда а эцаш болх вIаштIехьбаккхар бахьан долаш. ЧIоагIа новкъостал дир тхона лоалахарча колхозаша а.

Укх деношка КПСС Программа проекто дегаш гIоз а даьха къаьстта доккхий толамаш доахаш ба колхоза къахьегамхой. ХIанзале 75 процент кхоачашъяьй колхозо укх шера паччахьалкхенга шура йохкара план, хIаьта хьамсарча парте XXII съезд хьаеллача денга еррига кхоачаш а ергья. Ханал хьалха кхоачашъергья дулх а иштта кхыйола юртбоахама продукташ йохкара а план.

Дика хьийкъад колхозе ялат. КIаи хьажкIаши паччахьалкхенга йохкара план 100 процент кхоачашъяьй. Тха колхозникаш чIоагIа баркал оалаш ба шефски организацешта: АТК гIишлой управленена, «Отябрьнефта» мехкдаьтта управленена. Цар чIоагIа новкъостал дир колхоза мастерскеш хьалъеш а кхашка удобренеш йохкаш а.

Цхьабакъда, хIанз а дукха новкъарленаш нийслу колхоза болх бокъонца вIаштIехьбаккхара. Къа а ца хьегаш лелаш бола тунеядцаш хул, хIаьта цхьабараш колхозе баха а бахаш кхычахьа производстве болх беш ба. Цу гIулакхо чIоагIа новкъарле ю. Ла мегаргдолаш гIулакх дац цхьабола коммунисташ моллагIча балха тIа баха раьза а боацаш атта болх лехаш хилар. Цхьайола моттигаш нийслу кхалнах балха а боахкаш маIанах цIагIа багIаш а.

Цу тайпара дола кхоачамбоацараш сихагIа дIадаха деза. Цу балха шерра юкъеоза еза общественность а.

ХIанз чуийнна кхашкара балхаш деш ба тха колхозникаш. Еррига коллектив бIубенна я КПСС XXII-ча съезда сийна тIаийца декхараш толамца кхоачашдергхиларах.

УнахцIено лораяра Министра нов. **Дагаевас** белгалдаькккхар советски наьха унахцIено лораяра вай хьамсарча партеи правительстваи цахаддаш йоахко еш хилари Программа проекта тIа из гIулакх кхы а дIахо шерде лаьрхIа хилари.

ТIехь-тIехьагIа дукхагIа хьежаду унахцIено лораяра рузкъа вай республике а аьлар, нов. Дагаевас. Духхьал 1961 шера 2 миллион совгIа хьожадаьд. Доккхий гIулакхаш даьд укх шера республике тайп-тайпара лазараш дIадоахаш, хIаьта уж хургдоацаш болх вIаштIехьбоаккхаш. Духхьал дIадахача шин шера 2070 совгIа лор венав республике, царех дукхагIа бараш районашка болх беш ба. Дукха балхаш даьд туберкулезни лазараш дIадахара а. Цхьабакъда, цу балха чIоагIа новкъарле ю больницашка туберкулезни лазараш дараштa госпитализаци е моттигаш ца хиларо. Вай республике 1961 шера 650 моттиг а йолаш стационар хьалъяра РСФСР Министрий Совето баь соцам кхоачашбац.

Нов. Дагаевас белгалдоаккх медицински кадраш каст-каста хувцалуш моттигаш нийслуга а. Цхьабакъда, йоах цо, цу гIулакха дикка бехке ба царна эшар Iалаш ца ду моттигера кулгалхой.

Укх шера дукхагIа студенташ хьаийцаб медицински училище деша. Цу гIулакхо торо хулийтаргья чIоаггIа эшаш бола средни медицински болхлой дукхагIа арахеца. Бакъда, царна общежити тоъац. Из гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

Отчетни доклада тIа белгалдаьккхача бесса лечебно-профилактически берийи учрежденеш хьалъяра план кхоачашъяц. Цу гIулакха бехке ба «Чечингстрой» яхача треста кулгалхой. Уж декхарийла ба сихагIа из болх вIаштIехьбаккха.

Нов. Дагаевас тешал ду республикерча медицински болхлоша КПСС Программа проекта тIа халкъа унахцIено лораяра белгалдаьха гIулакхаш кхоачашдара шоай еррига говзали хьинари оарцагIдаькккха къахьегаргхилара.

ДIахо къамаьл даьча Гудермесски тепловозни депо машиниста нов. **Колесника** белгалдаьккхар, парте XXII съезда сийна тIаийца социалистически декхараш шоай коллективо толамца кхоачашдеш хилар.

— Тха коллектива дуккхаза района а машиннаькъа транспорта болхлой профсоюза центральни комитета а карара каратела цIе байракхаш тийннай, — йоах нов. Колесника, — укх шера 8 бетта планал совгIа дуккха халкъа боахама мухьаш дIадихьад, поездий скорость лакхъяьй, экономически хьокхамаш тоадаьд.

Яхье хьалха латтараш коммунистически къахьегама ударникаши бригадаши хилар белгалдоаккх нов. Колесника. Тепловозашта ремонт дика а сиха а ю цар. Кхы а дикагIа болх бе йиш яр тха, йоах цо, нагахьа санна цхьадола кхоачамбоацараш децаре. Хан-ханнахьа запчастешца Iалашъяц локомотивни депо. Из бахьан долаш ремонта соцадаь тепловозаш, йоагIачул совгIа ха йоаккхаш латта дезаш хул.

Нов. Колесника дувц Гудермесски машиннаькъахоша юрта боахама болхлошта деча шефски новкъосталах. ХIанз ма могга дикагIа юрта боахама новкъостал дар парте съезда дола дика совгIат да, — йоах цо.

Цул тIехьагIа къамаьл дир Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела нов. **Гайрбекова.** Отчета юкъейоагIача хана доккхий гIулакхаш карагIдаьннад Советски мехка боахам а культура а лакхъяра даькъе, аьлар цо. ЛоархIам боллаш толамаш даьхад вай республике а.

Цхьабакъда, йоах дIахо оратора, беррига теркам тIабахийта беза вай хIанз а кхоачашданза долча балхашта, къаьстта капитальни гIишлош хьалъяра дешашта. Нов. Гайрбекова белгалдоаккх хIара шера правительствас вайна хьахецаш йола йоккхий ассигнованеш йизза дIайохийташ ца хилар. Капиталовложене план кхоачашъяц укх шера а. Къаьстта во латт нах чубаха цIенош хьалдара гIулакх.

Из бахьан долаш критика ю нов. Гайрбекова «Чечингстрой» треста (управляющи нов. Кашлинский, керттера инженер, нов. Почекин), «Сельстройна» (нн. Носови Исламови), совнархоза (нн. Павлови Сидорови), республика Министрий Совета капитальни гIишлош хьалъяра управленена. ГIишлош хьалъяра балхаца дуккха кхоачамбоацараш хилара лоархIамегIа дола бахьан да, йоах оратора, гIишлош хьалъяра балхашта механизаци ца яр, прогрессивни индустриальни къахьегама методаш балха юкъе ца кхахьар.

Цхьабола кулгалхой данза дола балхаш даьд, яхаш паччахьалкхенна хоарцо ювцача наькъ тIа баьнна моттигаш нийслу. БоаггIача тайпара кхом бац стройматериалашта, уж лечкъаеш моттигаш нийслу.

ДIахо ше даь къамаьл юрта боахама дешашта хетаду нов. Гайрбекова. Вай республике лоацача хана фийг бола ялат шозза дукхагIа даккха йиш хилар белгалдаькккхар цо. Из декхар кхоачашдергда дукхагIа долча даькъе хIамаш дIаювш долча лаьттан структура хувцарца, дукхагIа хьажкIаш дIаерца. Шера шозза хьажкIаш кхеяра гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

Хьайбай боахам дIахо дегIабоалабара, иштта дукхагIа хьайбай продукташ яхара йолаш йолча торонех а, хIаьта цу торонех цхьадолча боахамашка бизза пайда ца эцаш хилар а дийцар дIахо нов. Гайрбекова.

Тунеядцашта духьалара къовсам айбарах дола Указ кхоачашдара гIулакх мела лел цхьайолча районашка, аьлар дIахо нов. Гайрбекова. Ачхой-Мартановски, Каргалински, Старопромысловски, Наурски районашка хIанз а цхьаккха тунеядец бехктокхаме эзавац.

Шийн къамаьл йистедоаллаш Министрий Советаи цхьаццайолча министерстваштеи отчетни доклада тIа яь критика нийса а лоархIаш, уж кхоачамбоацараш дIадахара де мел доагIар дергда, аьлар нов. Гайрбекова.

Къамаьл де дош лу Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода установка начальника нов. **Руденко.** Валови продукци арахецара план толамца кхоачашъеш я тха коллектив, аьлар цо. Парте XXII съезд хьаеллача денна итт бетта план кхоачашъярца накъа даха кийчлуш да тхо, хIаьта хIанз октябрь бетта чотах болх беш а да. Дукха кхояьй электроэнерги, Iи, продукцега дIабода мах лохбаьб, къахьегама овсарле лакхъяьй.

Цхьадола кхоачамбоацараш белгалду нов. Руденко. Дукха балхаш да автоматизаци яра даькъе кхоачашде дезаш, бакъда оборудовани яц кхоачам хиллал. Парте обкома промышленно-транспортни отдел новкъостал де еннаяр тхона, бакъда отдела болхлоша хIанз тесса дитад из гIулакх.

Во латт заводе керда техника балха юкъеяхьара гIулакх. Совнархозо дош деннадар тхона гIишлош хьалъяра балхаш сихде новкъостал дергда, аьнна, бакъда, хIанз а долаш дац из новкъостал.

ДукхагIа терко еш леладе деза наьха вахара хьал тоадара, унахцIено лораяра дешаш, аьлар нов. Руденко. Кирова цIерахча поселка гаьна йоаццаш уллача завода установка фо бIехду, наьха унахцIенонна зе ду цо. Цудухьа из установка городал араяккха аьнна яь решени а кхоачашъяц.

Къона нефтяникаш тIагIертта дешаш ба хIанз, бакъда экзаменационни сесси йолаелча балха участкаш йоассалу, цхьайолча установкашкара ахенел дукхагIа болхлой тIера бувл. Цудухьа, йоах нов. Руденко, дикагIа хургдар экзаменационни сессеш цхьан хана хургйоацаш гIулакх вIаштIехьдаьккхача.

КПСС Программа проект ювцача хана Коммунистически къахьегама завод яха сийлен цIи яккха къовсам лоаттабе дош деннад оаха, хIаьта хIанз партийни организаци а завода еррига коллектив а из дош кхоачашде гIерташ къахьегаш я, аьлар нов. Руденко. шийн къамаьл йистедоаллаш.

Партеи правительстваи цахаддаш деча новкъосталца къаьстта укх тIеххьарча хана чIоагIа дегIаенай тха район, аьлар КПСС Веденски райкома секретара нов. **Осмаева.** Колхозаш чIоагIъеннай, техника дукхагIа хиннай.

КПСС Программа проекто дегаш гIоздаьха бола района къахьегамхой парте XXII-ча съезда сийна социалистически яхье а баьнна доккхий толамаш доахаш ба. Паччахьалкхенга дулх дохкара 9 бетта план кхоачашъяьй 125 процент, иштта тIеххоачашъяьй кхыйола юртбоахама продукташ йохкара план а. Укх шера лоаман колхозаша дуккха дукхагIа дIайийнай хьажкIаш, хIаьта уж хьувкъийтара де доаггIача бесса гIулакх а даьд. 15 сентябре денз чуэцаш я хьажкIаш. ХIанззехьа гуш да лоаман колхозашка а доаггIача бесса гIулакх дича дика хьажкIаш кхее йиш йолга. Цхьайолча звеноша хIара гектара тIара 50 совгIа центнер чуэц. Иштта дика хьийкъа хьажкIаш ханнахьа ца йойташ чуэцар — из района хьалхашка латтача сийлен декхарех керттера да.

ДIахо района экономика дегIайоалаяра де дезаш геттара дукха гIулакхаш да. Къаьстта кхетамца вIаштIехьбаккха безаш ба лоаман даьгIенех пайда эцара болх. Тха лоаман даьгIенашка кхыдола хьайбаш доацаш 79 эзар устагIа лелабе йиш я. Цхьабакъда, геттара ледара латт из болх. Дукха терко яц цу гIулакха обкома юрта боахама отдело а. Бакъдар аьлча нов. Трофимова хьехамца оаха Макажой яхача моттиге юрт а йилла коартолаш дIайийнай. Уж дика хьийкъай. Иштта вIашагIъехкай жа леладу моттигаш а. Цхьабакъда, из тоъам болаш дац. Цудухьа райкомашца дага а яьнна из гIулакх чакхдаккха декхарийла я Министрий Совет.

Нов. Осмаева мукIарал ду отчетни доклада тIа нов. Трофимова Веденски района яь критика нийса хилара.

Района къахьегамхоша, йоах нов. Осмаева, сийленца кхоачашдергда КПСС XXII съезда сийна тIаийца декхараш.

Нохч-ГIалгIай совнархоза председатела нов. **Евсеенко** дийцар, семилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIбоахаш областной парторганизаце боккха болх беш хиларах. Совнархоза промышленносте валови продукци арахецилга тIеххьарча кхаь шера 37 процент лакхденнад. Нефтяникаша дика къахьегар бахьан долаш мехкдаьтта доалла керда моттигаш хьаелла вIаштIехьдаьннад республике.

Нийса никъ ба областной партийни организаце дукхагIча даькъе нефтехими дегIайоалаяра чотах республика промышленность дегIайоалае, аьнна дIаболабаьр.

Езача индустрега хьежжа дегIайоагIа республике кхачан промышленность, халкъа эша хIамаш хьаду промышленность. ВIашагIъеллай комсаш лелаю ялх совхоз, дикка шер а яьй чIоагI а яьй консервни промышленноста база. Мебель арахецилга кхозза лакхденнад.

Керда техникеи автоматизации балха юкъеяхьаро торо хилийтай дIахо къахьегама овсарле лакхъе. Алхха совнархоза предприятешка 13,3 процент лакхъеннай къахьегама овсарле, хIаьта цун чотах итташ миллионаш сома маьха валови продукци ара а хийцай.

КПСС Программа проект ювцача хана кхы а чIоагIагIа хьинар айдаларца къахьега йолаенна совнархоза предприятей коллективаш, йоах оратора. Къаьстта дика къахьегаш я мехкдаьтта чакхдоахача промышленноста коллективаш.

ДIахо нов. Евсеенко дувц нохчашхеи гIалгIашхеи бола специалисташ кийчбара а уж балхашка дIанийсбара а даькъе совнархоза предприятешка беча боккхача балхах. ХIанз цу предприятешка болх беш 13,5 эзар нохчои гIалгIаи ва.

Совнархоза предприятей балхацара кхоачамбоацараш дувцаш оратора белгалдоаккх эггара тIехьаюсаш йола участок — гIишлош хьалъяр йолга.

Шийн къамаьл чакхдоаллаш нов. Евсеенко белгалдаьхар хьалхашка латта керттера декхараш.

Мехкарча берригача къахьегамхой санна хьинар айдаьд КПСС Программа проекто Къилбаседа-Кавказа машиннаькъа болхлой а, — аьлар Грозненски машиннаькъа отделене начальника нов. **Кичика.**

Шоай социалистически декхараш кхоачашде а КПСС XXII-ча съезда сийленца накъа баха а кийчлуш ба машиннаькъа болхлой. Масала, халкъа боахама мухьаш тIадоттара план 141 проценти мухьаш дIа-юха кхахьара задани 106,4 проценти кхоачашъяьй цар.

Уж балхаш кхоачашде новкъостал дир цIена тепловозаш а дукха технически оборудовани а луш даьхен кердача, дикача техникаца машиннаькъа отделени Iалашъяро.

Цул совгIа къахьегама овсарле лакхъяра балхага дIадодар кIезигдара чIоаггIа новкъостал дир рационализаторски изобретательски балхо, коммунистически къахьегама бригадеи ударники яхача боламо, социалистически яхьо. Масала Гудермеси Червленнаяи яхача станцей бригадашта хIанззехьа а еннай коммунистически бригада яха сийлен цIи, хIаьта 2 эзар саг из цIи яккхар духьа къовсам лоаттабеш а ва отделене.

Машинникъ дика тоабар бахьан долаш дуккха а сихагIа лела яьннай машинаш. ХIанз мухь кхухьаш йолча поездаша сахьата 100—120 километр никъ бу, хIаьта пассажирски поездаша 160 километр бу.

Машиннаькъа отделене балхаца цхьадола кхоачамбоацараш а да. Цхьаболча наха балха технологи, дисциплина телхаю, балхаш ханнахьа, лерттIа кхоачашдац.

Машиннаькъа болхлоша, — йоах нов. Кичика, — шоай балха юкъера кхоачамбоацараш дIа а доахаргда, партеи правительстваи шоашта хьалхашка оттадаь декхараш толамца кхоачаш а дергда.

— Укх шера тха бригадана коммунистически къахьегама бригада яха сийлен цIи еннай, — йоах Урус-Мартановски района «Красноармейский» совхоза коммунистически къахьегама бригада цIи хезача бригадира нов. **Кагерманова.** Из цIи яккхара чIоагIа къахьийгад бригада берригача членаша.

Тха бригада леладеш 2300 гектар лаьтта да. Дика ялаташ кхедаьд оаха цу лаьтта. 770 гектар долча кхай тIа, хIара гектара тIара юкъера лаьрхIа 90 центнер йоалаш хьажкIаш хьувкъаяьй, хIаьта 250 гектар я тха шекара свекла, царех хIаране тIара 300 центнер йоал, иштта хьувкъаяьй кхы культураш а.

Уж балха толамаш даха вIаштIехьдаьннад бригада агротехника а дикагIа барий балха опыт а балха юкъеяхьарах. Лаьтта 30 сантиметрал тIехах доацаш аьхар, бIаьсти лаьтта дузадеш хий диллар, шозза минеральни удобренеш ехкаяр, хьажкIаш квадратно-гнездови хьисапе дIайийр, макхаш даьхар, культиваци йир, иштта кхыдола балхаш дир. Дерригa балхаш механизмашца даьд оаха.

Укх шера тха бригаде хьалха латтача опыта школа вIашагIа еллай. Цу школе оаха тхоай опыт дIа а йовзийт, кхыбарий яр хьа а эц. Тха бригада № 3 йолча лоалахарча бригадана шефство лелаю, оаха дош деннад цох коммунистически къахьегама бригада е.

Бригада чIоагIа къахьийгад, дIахо хьегарг а да, тIаийца социалистически декхараш тIеххоачаш а даь сийленца накъа гIоргда тхо КПСС XXII-ча съезда.

ДIахо къамаьл ду комсомола обкома секретара нов. **Шепелевас.**

Коммунистически парте масса а хана чIоаггIа уйла тIаяхийта къахьийгад шийн тIехье, шерра коммунизм хьалъяра тешамера помощник йола ленински комсомол, коммунистически кхетам, эздел, гIулакх долаш, лакхера культура, говзал йолаш хьалъкхеяра — йоах нов. Шепелевас.

ТIеххьарча шерашка комсомольски организацеша чIоаггIа теркам тIабахийтаб практически балхашца бувзам болаш къахьегамца кхетам лакхбеш комсомольцаш, кагирхой кхебара. Производстве дика хьокхам луш, дIадодар кходеш, къахьегама овсарле лакхъеш, чурча торонех пайда эцаш, шоай культура а говзал а лакхъеш болх беш ба хIанз комсомольцаш а кагирхой а.

Комсомольцаша, кагирхоша 33 эзар гектара тIа дика хьажкIаш кхеяьй укх шера. Промышленни предприятешка болх беча кагирхоша электричество а гIишлош хьалъю материалаш а кхояра шера йоагIа план кхоачашъяьй, касста хьаелларгйолча КПСС XXII съезда сийна планал совгIа дуккха эзараш тоннаш мехкдаьтта даьккхад, кхыйола продукци арахийцай.

Кхоачамбоацараш а да республикерча комсомольски организацей балхашта юкъе. Кагирхой кхетам лакхбара балхаца цкъаза формальность дукха йолаш, резолюцеш, хабараш дукха долаш, шоаш де аьнна оттадаьр, дийцар бокъонца кхоачаш ца деш моттигаш нийслу. Уж кхоачамбоацараш дIадаха къахьегаш я комсомола обком.

Къахьегамхошта а кагирхошта а коммунистически кхетам балара боккха лоархIам болаш я культурно-просветительни учрежденеш, цхьабакъда царех дуккханеша дика болх бац. Художественни самодеятельность эсала вIашагIъеллай, помещенеш дика тоаяьяц, йоагоча хIаманца Iалашъяьяц, кинокартинаш къахьегамхой кхетам лакхбара дикагIдараш хоржаш хьахкац, иштта кх. д.

Шийн къамаьл йистедоалаш нов. Шепелевас аьлар, комсомольцаша, кагирхоша дIахо кхы а чIоагIагIа къахьегаргда шерра коммунизм хьалъяра парте шоашта хьалхашка оттадаь декхараш толамца кхоачашдара.

КПСС Сунженски райкома секретара нов. **Синяткина** белгалдаьккхар, района парторганизаце а берригача къахьегамхоша а КПСС XXII-ча съезда сийленца накъа бахара дикка балха толамаш даьха хилар. «Сунжанефта» мехкдаьтта управлене къахьегамхоша толамца кхоачашъяьй мехкдаьтта даккхара кхаь квартала план. Юртбоахама къахьегамхоша а соахкарчул дикагIа хьувкъадаьд ялаташ, кхыйола культураш.

Уж толамаш доахилга вIаштIехьдаьлар парте кердача Программа проекто къахьегамхой хьинар айдарца, района партийно-политически, кхетама болх лакхбаларца, производствана юкъера кхоачамбоацараш дIа а доахаш болх дика вIашагIболларца.

Юртбоахама органаш эргаяхара балхаш бокъонца кхоачашдаьдац вай республике, цу гIулакхо чIоагIа новкъарле ю колхозийи совхозийи балхаш тоадара.

Парте обкома юртбоахама отдело парте райкомий секретараштеи райисполкомий председателаштеи тIадиллад тайп-тайпара культураш дIаюв лаьтташ нийсделга. Кхоачамболлаш юртбоахама специалисташ ца хилар бахьан долаш цхьайолча районий низ бац из болх Iилма маяххара кхоачашбе. Цудухьа из болх бе беза республика Госплана специалисташа.

Заготовкай комитет вIашагIйоллача хана лаьрхIадар, цун органаша юртбоахама болх вIашагIболлара новкъостал делга, цхьабакъда, из новкъостал хIанз а гуш дац.

Тха районе вера заготовкай управлене растениеводства отдела начальник нов. Сидоренко. Цига цунна бIаргаяйра колхозий юкъарча цхьан пункте лаьтта 130 хьакха. Уж хьакхарч паччахьалкхенга йохка еза, аьнна, акт а оттаяь вахар из. Техкача уж хиннаяр яхка кийчъяь нана хьакхарч. Из тайпа «новкъостал» пайданна дац.

ДIахо нов. Синяткина белгалдаьккхар колхозий юкъара организацеш а, колхозаштеи районаштеи юкъера бувзам а кхы а дикагIа чIоагIбе безаш хилар.

Курчалоевски района Жданова цIерахча колхоза председатела нов. **Докуевас** аьлар, КПСС XXI-ча съездо а парте январьски Пленумо а даь соцамаш кхоачашдеш дIайийна хIамаш хьувкъаяра а хьайбаш дебадара а дикка толамаш даьхад тха лоаман района колхозаша. Ка бола ялаташ дика хьувкъадаьд, колхозникашта хIанззехьа а трудоденах 2 килограмм ялат деннад, дIаде 500 центнер фу дIаоттадаьд, иштта кхыдола балхаш даьд.

Колхоза дукха хьайбаш да, царца 105 етт а болаш. БархI бетта планах хIара Iаттагара 1250 килограмми, социалистически декхарех 1500 килограмми шура яккха йийзача 1570 килограмм яьккхай. Колхоза дикагIа йолча доярка нов. Юсуповас 1640 килограмм шура яьккхай. Деррига а хьайбаш кхийшца а доакъарийца а Iалашдаьд.

Тха колхоза деррига бераш школе чуэзад, хIаьта школаш йоагоча хIаманца Iалашъяьй.

Цхьабакъда, оаха ерригача а торонех бокъонца пайда ийцабаларе ялат, коартолаш, кхыйола хIамаш дикагIа хьувкъае, дукхагIа шура паччахьалкхенна дIаяла йиш хургьяр колхозага.

Дукха дийцад хьуна сом гулбара хьакъехьа, хIаьта а из сом гул а ца беш Iалаьмате дукха бовш латт тха хьунашка.

Тхона медицински пункташ яхка, наькъаш тоаде, аьнна, баь соцам бар Нохч-ГIалгIай Министрий Совето, из соцам кхоачашбац. Колхозникий цIерах аз дехар ду Министрий Советагара шоай соцам кхоачашбар.

Колхоза парторганизаце а правлене а цIерах аз дош лу Нохч-ГIалгIай IX-ча партийни конференцена, парте XXII-ча съезда сийленца накъа дахара оаха де мел дезар дергхилара.

ДIахо къамаьл даьча Ачхой-Мартановски райисполкома председатела нов. **Ойшаева** аьлар, КПСС XXII-съезд хьаеллара хьакъехьа парте Центральни Комитета Пленумо баьча соцамо дегаш гIоз а даьха дикка балха толамаш даьхад Ачхой-Мартановски района къахьегамхоша.

Укх шера ка бола ялаташ 12 дийнахьа чуийцад тха районерча къахьегамхоша, паччахьалкхенна уж дIадалара план 105 процент кхоачашъяьй. ХIанз сихъенна 4 эзар гектара тIа дIайийна дика хьийкъа хьажкIаш чуэцаш йоахк тха хьажкIаш лелаю звенош. Ерригаш а 65 звено, 23 механизированни а йолаш, царех 5 звено 200 гектар долча лаьттара, хIара гектара тIара 60—65 центнер хьажкIаш хьувкъае аьнна лаьцача Ерригроссийски социалистически яхьа юкъе я.

«Лермонтовский» совхоза нов. Чагаева хьалхле лелаеча механизированни звенос хIара гектара тIа 65 центнер а кхы дукхагIа а хьажкIаш хьувкъаяьй. Иштта дика хьажкIаш хьувкъаяьй цу совхоза нов. Сайдаевас хьалхле лелаеча звенос а кхыча звеноша а.

Парте XXII-ча съезда сийленца накъа бахар духьа ер бутт бовлехьа паччахьалкхенна хьажкIаш дIаялара план кхоачашъе а планал совгIа хьажкIаш дIаяла а лаьрхIад района къахьегамхоша. Цхьабакъда, из гIулакх чакхдаккхара новкъарле ю шийн болх бокъонца вIаштIехьа ца баькккхача Самашкински ялат дIаийдеча пункто а.

Дикка толамаш даьхад района къахьегамхоша шекара свекла кхеяра а. ХIара гектара тIара 300 центнерал совгIа свекла чуяхь оаха, хIаьта нов. Расуевеи Муртазалиевеи хьалхле лелаеча звеноша-м 500 центнер а кхы дукхагIа а яхь. ХIанзале районо паччахьалкхенна дIаеннай 10 эзар центнер шекара свекла. Из болх кхы а дикагIа леларгбар кхоачам хиллал транспорт йоаца мара.

Цхьадола толамаш даьхад районе хьайбай продукташ яхара а уж паччахьалкхенна дIаялара а. Соахкарчул дулх 12 процент, шура 15 процент, фуаш шозза дукхагIа гулдаьд районе, хIаьта паччахьалкхенна шера йоагIа план дулх дIадалара — 96 проценти, шура — 97 проценти, фуаш — 113 проценти кхоачаш а яьй.

Оаха дош лу областной партийни конференцена семилетка кхоалагIча шера тIаийца социалистически декхараш кхоачашде.

Ред. зам. Дж. ХАМАТХАНОВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 15, Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара—2-45-48, партийни вахареи, экономикаи, письмойи отделий—2-25-72; корректорске—2-30-91;
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул, Сталина, 15, Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.
Типография имени 11 августа 1918 года; г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ02172. Заказ № 5227